MANILIUS

ASTRONOMICA

WITH PREVIEWS

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

AS IF INTERLEAVED

2.0

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

1 to 5

PRINT:
1 to **54**

Editor's note: Line numbers may be inconsistent with the sequence of lines in the MSS:

"The true rule of numeration in a poet's text is that the verses, whatever their order, should be numbered according to their order in the MSS but it is now too late for applying it to Manilius. Lachmann could apply it to Lucretius in 1850, because the primitive sequence had not been much disturbed in the editions and his readers would not be much incommoded by the reform. But in Manilius, whose editors have been forced to make great changes of order, and have habitually ignored them in their numeration, reform would bring chaos. The early editions are without numeration; Scaliger numbered by the lines of his own pages; continuous numbering began with Fayus and followed the printed order of verses in each successive recension, concealing the transpositions which had brought it about. From 1846 to the end of the 19th century the text in common use was Jacob's, and references to Manilius in the learned literature of all that age are according to his numeration. I therefore, had I been his immediate successor, should have followed it, deceptive though it was, without any divergence. But Bechert in 1900 deserted it in a few places and substituted a numeration corresponding to the sequence of verses in the Mss at I 742 743, II 673-686, IV 666 667, V 264-510, 514 515, 529 530, 543-728. These improvements, because such they are, and because the change is small and not confusing, I have adopted and I have proceeded to others * in the same direction at I 805-812 and III 468-474." — Housman, Manilius 5 (1930), p. xxxii ff.

In this edition, the sequence of lines is based on the line numbers assigned in the body text of Housman's public domain editions, with no transpositions that deviate from numeric order. These are murky waters.

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (SILVER AGE)
base text: A. E. Housman (1903)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

This **UNRESTRICTED INTERLEAVABLE LAYOUT** of this **PUBLIC DOMAIN TEXT** is available for free at ARCHIVE.ORG (LINK).

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 926 lines 2.0

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

MANILIUS

ASTRONOMICA

BOOK 1

PREVIEW
Book 2

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

1

PRINT:
2 to **13**

CARMINE divinas artes et conscia fati
sidera diversos hominum variantia casus,
caelestis rationis opus, deducere mundo
aggredior primusque novis Helicona movere
cantibus et viridi nutantis vertice silvas
hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
hunc mihi tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
qui regis augustis parentem legibus orbem
concessumque patri mundum deus ipse mereris,
das animum viresque facis ad tanta canenda.
iam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum
et cupit aetherios per carmina pandere census.
hoc sub pace vocat; tandem iuvat ire per ipsum
aera et immenso spatiantem vivere caelo
signaque et adversos stellarum noscere cursus.
quod solum novisse parum est. impensius ipsa
scire iuvat magni penitus praecordia mundi,
quaque regat generetque suis animalia signis
cernere et in numerum Phoebo modulante referre.
bina mihi positis lucent altaria flammis,
ad duo templa precor duplici circumdatus aestu
carminis et rerum: certa cum lege canentem
mundus et immenso vatem circumstrepit orbe
vixque soluta suis immittit verba figuris.
quem primum ulterius licuit cognoscere terris
L1[I] ◆ munere caelestum? quis enim condentibus illis
clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?
quis foret humano conatus pectore tantum,
invitis ut dis cuperet deus ipse videri,
tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti,
per te iam caelum interius, iam sidera nota
sublimis aperire vias imumque sub orbem,
et per inane suis parentia finibus astra?
nominaque et cursus signorum, pondera, vires,
maior uti facies mundi foret, et veneranda
non species tantum sed et ipsa potentia rerum,
sentirentque deum gentes qua maximus esset.
[qui sua disposuit per tempora, cognita ut essent]
[omnibus et mundi facies caelumque supernum]
et natura dedit vires seque ipsa reclusit
regalis animos primum dignata movere
proxima tangentis rerum fastigia caelo,
qui domuere feras gentes oriente sub ipso,
[quas secat Euphrates, in quas et Nilus inundat,]
qua mundus redit et nigras super evolat urbes.
tum qui templa sacris coluerunt omne per aevum
delectique sacerdotes in publica vota
officio vinxere deum; quibus ipsa potentis
numinis accendit castam praesentia mentem,
inque deum deus ipse tulit patuitque ministris.
hi tantum movere decus primique per artem
sideribus videre vagis pendentia fata.
singula nam proprio signarunt tempora casu,
longa per assiduas complexi saecula curas:
nascendi quae cuique dies, quae vita fuisset,
in quas fortunae leges quaeque hora valeret,
quantaque quam parvi facerent discrimina motus.
postquam omnis caeli species, redeuntibus astris,
percepta, in proprias sedes, et reddita certis
fatorum ordinibus sua cuique potentia formae,
per varios usus artem experientia fecit
exemplo monstrante viam, speculataque longe
deprendit tacitis dominantia legibus astra
et totum aeterna mundum ratione moveri
fatorumque vices certis discernere signis.
nam rudis ante illos nullo discrimine vita
in speciem conversa operum ratione carebat
et stupefacta novo pendebat lumine mundi,
tum velut amissis maerens, tum laeta renatis
sideribus, variosque dies incertaque noctis
tempora nec similis umbras, iam sole regresso
iam propiore, suis discernere nescia causis.
necdum etiam doctas sollertia fecerat artes,
terraque sub rudibus cessabat vasta colonis;
tumque in desertis habitabat montibus aurum,
immotusque novos pontus subduxerat orbes, L2[O]
nec vitam pelago nec ventis credere vota
audebant; se quisque satis novisse putabant.
sed cum longa dies acuit mortalia corda
et labor ingenium miseris dedit et sua quemque
advigilare sibi iussit fortuna premendo,
seducta in varias certarunt pectora curas
et quodcumque sagax temptando repperit usus
in commune bonum commenta elata dederunt.
tunc et lingua suas accepit barbara leges,
et fera diversis exercita frugibus arva,
et vagus in caecum penetravit navita pontum,
fecit et ignotis linter commercia terris.
tum belli pacisque artes commenta vetustas;
semper enim ex aliis alias proseminat usus.
ne vulgata canam, linguas didicere volucrum,
consultare fibras et rumpere vocibus angues,
sollicitare umbras imumque Acheronta movere,
in noctemque dies, in lucem vertere noctes.
omnia conando docilis sollertia vicit.
nec prius imposuit rebus finemque manumque
quam caelum ascendit ratio cepitque profundam
naturam rerum causis viditque quod usquam est.
nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,
hiberna aestiva nix grandine mollior esset,

arderent terrae solidusque tremesceret orbis;
cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret
pervidit, soluitque animis miracula rerum
eripuitque Iovi fulmen viresque tonandi
et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
quae postquam in proprias deduxit singula causas
vicinam ex alto mundi cognoscere molem
intendit totumque animo comprendere caelum,
attribuitque suas formas, sua nomina signis,
quasque vices agerent certa sub sorte notavit
omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
sideribus vario mutantibus ordine fata.
hoc mihi surgit opus non ullis ante sacratum
carminibus. faveat magno fortuna labori,
annosa et molli contingat vita senecta,
ut possim rerum tantas emergere moles
magnaque cum parvis simili percurrere cura.
et quoniam caelo descendit carmen ab alto
et venit in terras fatorum conditus ordo,
ipsa mihi primum naturae forma canenda est
ponendusque sua totus sub imagine mundus.
quem sive ex nullis repetentem semina rebus
natali quoque egere placet, semperque fuisse
et fore, principio pariter fatoque carentem;
seu permixta chaos rerum primordia quondam
L2[I] ◆ discrevit partu, mundumque enixa nitentem
fugit in infernas caligo pulsa tenebras;
sive individuis, in idem reditura soluta,
principiis natura manet post saecula mille,
et paene ex nihilo summa est nihilumque futurum,
caecaque materies caelum perfecit et orbem;
sive ignis fabricavit opus flammaeque micantes,
quae mundi fecere oculos habitantque per omne
corpus et in caelo vibrantia fulmina fingunt;
seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum
materies ipsumque vorat, quo solvitur, ignem;
aut neque terra patrem novit nec flamma nec aer
aut umor, faciuntque deum per quattuor artus
et mundi struxere globum prohibentque requiri
ultra se quicquam, cum per se cuncta crearint,
frigida nec calidis desint aut umida siccis,
spiritus aut solidis, sitque haec discordia concors
quae nexus habilis et opus generabile fingit
atque omnis partus elementa capacia reddit:
semper erit pugna ingeniis, dubiumque manebit
quod latet et tantum supra est hominemque deumque.
Manilius Astro sed facies quacumque tamen sub origine rerum
convenit, et certo digestum est ordine corpus.
ignis in aetherias volucer se sustulit oras
summaque complexus stellantis culmina caeli
2 (2C) flammarum vallo naturae moenia fecit.
proximus in tenuis descendit spiritus auras **Manilius**
aeraque extendit medium per inania mundi. **Astro**
ignem flatus alat vicinis subditus astris.
tertia sors undas strauit fluctusque natantis,
aequoraque effudit toto nascentia ponto,
ut liquor exhalet tenuis atque evomat auras
aeraque ex ipso ducentem semina pascat,
ultima subsedit glomerato pondere tellus,
convenitque vagis permixtus limus harenis
paulatim ad summum tenui fugiente liquore;
quoque magis puras umor secessit in undas
et saccata magis struxerunt aequora terram
adiacuitque cavis fluvidum convallibus aequor,
emersere fretis montes, orbisque per undas
exiliit, vasto clausus tamen undique ponto.
imaque de cunctis mediam tenet undique sedem.
idcircoque manet stabilis, quia totus ab illo
tantundem refugit mundus fecitque cadendo
undique, ne caderet medium totius et imum.
[ictaque contractis consistunt corpora plagis
et concurrendo prohibentur longius ire.]
quod ni librato penderet pondere tellus,
non ageret cursus, mundi subeuntibus astris,
Phoebus ad occasum et numquam remearet ad ortus,
lunaue submersos regeret per inania cursus, **L3[O]**
nec matutinis fulgeret Lucifer horis
Hesperos emenso dederat qui lumen Olympo.
nunc, quia non imo tellus deiecta profundo
sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta,
qua cadat et subeat caelum rursusque resurgat.
nam neque fortuitos ortus surgentibus astris
nec totiens possum nascentem credere mundum
solisve assiduos partus et fata diurna,
cum facies eadem signis per saecula constet,
idem Phoebus eat caeli de partibus isdem
lunaque per totidem luces mutetur et orbes
et natura vias servet, quas fecerat ipsa,
nec tirocinio peccet, circumque feratur
aeterna cum luce dies, qui tempora monstrat
nunc his nunc illis eadem regionibus orbis,
semper et ulterior vadentibus ortus ad ortum
occasumve obitus, caelum et cum sole perennet.
nec vero tibi natura admiranda videri
pendentis terrae debet. cum pendeat ipse
mundus et in nullo ponat vestigia fundo,
quod patet ex ipso motu cursuque volantis,
cum suspensus eat Phoebus currusque reflectat
huc illuc agiles, et servet in aethere metas,
cum luna et stellae volitent per inania mundi,

terra quoque aerias leges imitata pependit.
est igitur tellus mediam sortita cavernam
aeris, e toto pariter sublata profundo,
nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
undique surgentem pariter pariterque cadentem.
haec est naturae facies: sic mundus et ipse
in convexa volans teretis facit esse figuras
stellarum; solisque orbem lunaeque rotundum
aspicimus tumido quaerentis corpore lumen,
quod globus obliquos totus non accipit ignis.
haec aeterna manet divisque simillima forma,
cui neque principium est usquam nec finis in ipsa,
sed similis toto orbe manet perque omnia par est.
sic tellus glomerata manens mundumque refugit
idcirco terris non omnibus omnia signa
conspicimus. nusquam invenies fulgere Canopon
donec ad Heliacas per pontum veneris oras;
sed quaerunt Helicen, quibus ille supervenit ignis,
quod laterum tractus habitant, medioque tumore
eripiunt terrae caelum visusque coercent.
te testem dat, luna, sui glomeraminis orbis,
quae cum mersa nigris per noctem deficis umbris
non omnis pariter confundis sidere gentes,
sed prius eoae quaerunt tua lumina terrae,
post medio subiecta polo quaecumque coluntur,
L3[I] ◆ tum vice ad hesperios infecti volueris axis,
seraque in extremis quatiuntur gentibus aera.
quod si plana foret tellus, semel orta per omnem
deficeres pariter toti miserabilis orbi.
sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
his modo, post illis apparet Delia terris
exoriens simul atque cadens, quia fertur in orbem
ventris et acclivis pariter decliuvia iungit
atque alios superat gyros aliosque relinquit.
[ex quo colligitur terrarum forma rotunda.]
hanc circum variae gentes hominum atque ferarum
aeriaeque colunt volucres, pars eius ad arctos
eminet, austrinis pars est habitabilis oris
sub pedibusque iacet nostris supraque videtur
ipsa sibi fallente solo declivia longa
et pariter surgente via pariterque cadente.
hanc ubi ad occasus nostros sol aspicit ortus,
illic orta dies sopitas excitat urbes
et cum luce refert operum vadimonia terris;
nos in nocte sumus somnosque in membra locamus.
pontus utrosque suis distinguit et alligat undis.
hoc opus immensi constructum corpore mundi
membraque naturae diversa condita forma
aeris atque ignis, terrae pelagique iacentis,
vis animae divina regit, sacroque meatu
conspirat deus et tacita ratione gubernat
mutuaque in cunctas dispensat foedera partes,
altera ut alterius vires faciatque feratque
summaque per varias maneat cognata figuras.
nunc tibi signorum lucentis undique flammas,
ordinibus certis referam. primumque canentur
quae media obliquo praecingunt ordine mundum
solemque alternis vicibus per tempora portant
atque alia adverso luctantia sidera mundo.
omnia quae possis caelo numerare sereno,
[e quibus et ratio fatorum ducitur omnis.]
ut sit idem mundi primum quod continet arcem,
aurato princeps Aries in vellere fulgens
respicit admirans aversum surgere Taurum
summisso vultu Geminos et fronte vocantem,
quos sequitur Cancer, Cancrum Leo, Virgo Leonem.
aequato tum Libra die cum tempore noctis
attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro,
in cuius caudam contento derigit arcu
mixtus equo volucrem missurus iamque sagittam.
tum venit angusto Capricornus sidere flexus.
post hunc inflexa defundit Aquarius urna
Piscibus assuetas avide subeuntibus undas,
quos Aries tangit cludentis ultima signa.
at qua fulgentis caelum consurgit ad Arctos,
omnia quae summo despectant sidera mundo L4[O]
nec norunt obitus unoque in vertice mutant
in diversa situm caelumque et sidera torquent,
aera per gelidum tenuis deducitur axis
libratumque regit diverso cardine mundum;
sidereus circa medium quem volvitur orbis
aetheriosque rotat cursus, immotus at ille
in binas Arctos magni per inania mundi
perque ipsum terrae derectus constitit orbem.
nec vero e solido stat robore corporeusque,
nec grave pondus habet, quod onus ferat aetheris alti,
sed cum aer omnis semper volvatur in orbem
quoque semel coepit totus volet undique in ipsum,
quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
usque adeo tenue ut verti non possit in ipsum
nec iam inclinari nec se convertere in orbem,
hoc dixere axem, quia motum non habet ullum
ipse, videt circa volitantia cuncta moveri.
summa tenent eius miseris notissima nautis
signa per immensum cupidos ducentia pontum.
maioremque Helice maior decircinat arcum
(septem illam stellae certantes lumine signant),
qua duce per fluctus Graiae dant vela carinae.
angusto Cynosura brevis torquetur in orbe,
quam spatio tam luce minor; sed iudice vincit

maiorem Tyrio. Poenis haec certior auctor
non apparentem pelago quaerentibus orbem.
nec paribus positae sunt frontibus: utraque caudam
vergit in alterius rostro sequiturque sequentem.
has inter fusus circumque amplexus utramque
dividit et cingit stellis ardentibus Anguis,
ne coeant abeantve suis a sedibus umquam.
hunc inter mediumque orbem, quo sidera septem
per bis sena volant contra nitentia signa,
mixta ex diversis consurgunt viribus astra,
hinc nive vicina glacieque, hinc proxima flammis;
quae quia dissimilis, qua pugnat, temperat aer,
frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.
a tergo nitet Arctophylax idemque Bootes,
proxima frigentis Arctos boreanque rigentem
nixa venit species genibus, sibi conscia causae.
quod similis iunctis instat de more iuvencis;
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.
at parte ex alia claro volat orbe Corona
luce micans varia; nam stella vincitur una
circulus, in media radiat quae maxima fronte
candidaque ardenti distinguit lumina flamma.
Gnosia desertae fulgent monimenta puellae,
et Lyra diductis per caelum cornibus inter
sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
L4[I] ◆ omne quod attigerat cantu, manesque per ipsos:
fecit iter domuitque infernas carmine leges.
hinc caelestis honos similisque potentia causae:
tunc silvas et saxa trahens nunc sidera ducit
et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
serpentem magnis Ophiuchus nomine gyris
dividit et torto cingentem corpore corpus,
explicet ut nodos sinuataque terga per orbes.
respicit ille tamen molli cervice reflexus
et redit effusis per laxa volumina palmis
semper iter, paribus bellum quia viribus aequant.
proxima sors Cycni, quem caelo Iuppiter ipse
imposuit, formae pretium, qua cepit amantem,
cum deus in niveum descendit versus olorem
tergaque fidenti subiecit plumea Ledae.
nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
hinc imitata nitent cursumque habitumque sagittae
sidera. tum magni Iovis ales fertur in altum,
adsueta evolitans gestet ceu fulmina mundi,
digna Iove et caelo, quod sacris instruit armis.
tum quoque de ponto surgit Delphinus ad astra,
Manilius oceani caelique decus, per utrumque sacratus.
Astro quem rapido conatus Equus comprendere cursu
festinat pectus fulgenti sidere clarus
et finitur in Andromeda. [quam Perseus armis
4 (4C) eripit et sociat sibi. cui] succedit iniquo
innisum spatio, quod terna lampade praestans **Manilius**
conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus **Astro**
ex simili dictum, Cepheusque et Cassiepia
in poenas signata suas iuxtaque relictam
Andromedam, vastos metuentem Pristis hiatus,
[expositam ponto deflet scopulisque revinctam]
ni veterem Perseus caelo quoque servet amorem
auxilioque iuvet fugiendaque Gorgonis ora
sustineat spoliumque sibi pestemque videnti.
tum vicina ferens nixo vestigia Tauro
Heniochus, studio mundumque et nomen adeptus,
quem primum curru volitantem Iuppiter alto
quadriiugis conspexit equis caeloque sacravit.
tunv subeunt Haedi cludentes sidere pontum,
nobilis et mundi nutrito rege Capella,
cuius ab uberibus magnum ille ascendit Olympum
lacte fero crescens ad fulmina vimque tonandi.
hanc ergo aeternis merito sacravit in astris
Iuppiter et caeli caelum mercede rependit.
[Pleiadesque Hyadesque, feri pars utraque Tauri,
in borean scandunt. haec sunt aquilonia signa.]
aspice nunc infra solis surgentia cursus
quae super exustas labuntur sidera terras;
quaeque inter gelidum Capricorni sidus et axe
imo subnixum vertuntur lumina mundum, **L5[O]**
altera pars orbis sub quis iacet invia nobis
ignotaeque hominum gentes nec transita regna
commune ex uno lumen ducentia sole
diversasque umbras laevaque cadentia signa
et dextros ortus caelo spectantia verso.
nec minor est illis mundus nec lumine peior,
nec numerosa minus nascuntur sidera in orbem.
cetera non cedunt: uno vincuntur in astro,
Augusto, sidus nostro qui contigit orbi,
Caesar, nunc terris post caelo maximus auctor.
cernere vicinum Geminis licet Oriona
in magnam caeli tendentem bracchia partem
nec minus extento surgentem ad sidera passu,
singula fulgentis umeros cui lumina signant
et tribus obliquis demissus ducitur ensis,
at caput Orion excelso immersus Olympo
per tria subducto signatur lumina vultu.
[non quod clara minus sed quod magis alta recedant.]
hoc duce per totum decurrunt sidera mundum.
subsequitur rapido contenta Canicula cursu,
qua nullum terris violentius advenit astrum
nec gravius cedit. nunc horrida frigore surgit,
nunc vacuum soli fulgentem deserit orbem:
sic in utrumque mouet mundum et contraria reddit.

hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu,
montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
eventus frugum varios et tempora dicunt,
quaeque valetudo veniat, concordia quanta.
bella facit pacemque refert, varieque revertens
sic movet, ut vidit, mundum vultuque gubernat.
magna fides hoc posse color cursusque micantis
ignis ad os. vix sole minor, nisi quod procul haerens
frigida caeruleo contorquet lumina vultu.
cetera vincuntur specie, nec clarius astrum
tinguitur oceano caelumve revisit ab undis.
tunc Procyon veloxque Lepus; tum nobilis Argo
in caelum subducta mari, quod prima cucurrit,
emeritum magnis mundum tenet acta periclis,
servando dea facta deos. cui proximus Anguis
squamea dispositis imitatur tergora flammis;
et Phoebo sacer ales et una gratus Iaccho
Crater et duplici Centaurus imagine fulget,
pars hominis, tergo pectus commissus equino.
ipsius hinc mundo templum est, victrixque solutis
Ara nitet sacris, vastos cum terra gigantas
in caelum furibunda tulit. tum di quoque magnos
quaesivere deos; dubitavit Iuppiter ipse,
quod poterat non posse timens, cum surgere terram
cerneret, ut verti naturam crederet omnem,
L5[I] ✦ montibus atque altis aggestos crescere montes,
et iam vicinos fugientia sidera colles
arma importantis et rupta matre creatos
discordes vultu, permixtaque corpora, partus.
necdum hostem fieri sibi quemquam aut numina norat
si qua forent maiora suis. tunc Iuppiter Arae
sidera constituit, quae nunc quoque maxima fulget.
quam propter Cetus convolvens squamea terga
orbibus insurgit tortis et fluctuat alvo,
[intentans morsum similis iam iamque tenenti,]
qualis ad expositae fatum Cepheidos undis
expulit adveniens ultra sua litora pontum.
tum Notius Piscis venti de nomine dictus
exurgit de parte noti. cui iuncta feruntur
flexa per ingentis stellarum Flumina gyros.
alterius capiti coniungit Aquarius undas
Amnis, et in medium coeunt et sidera miscent.
  his inter solisque vias Arctosque latentes,
axem quae mundi stridentem pondere torquent,
orbe peregrino caelum depingitur astris,
quae notia antiqui dixerunt sidera vates.
ultima, quae mundo semper volvuntur in imo,
quis innixa manent caeli fulgentia templa,
nusquam in conspectum redeuntia cardine verso,
sublimis speciem mundi similisque figuras
astrorum referunt. aversas frontibus Arctos
uno distingui medias claudique Dracone
credimus exemplo, quia mens fugientia visus
hunc orbem caeli vertentis sidera cursu
tam signo simili fultum quam vertice fingit.
  haec igitur magno divisas aethere sedes
signa tenent mundi totum deducta per orbem.
tu modo corporeis similes ne quaere figuras,
omnia ut aequali fulgentia membra colore
deficiat nihil aut vacuum qua lumine cesset.
non poterit mundus sufferre incendia tanta,
omnia si plenis ardebunt sidera membris.
quicquid subduxit flammis, natura pepercit
succubitura oneri, formas disiungere tantum
contenta et stellis ostendere sidera certis.
linea designat species, atque ignibus ignes
respondent; media extremis atque ultima summis
creduntur: satis est si se non omnia celant.
praecipue, medio cum luna implebitur orbe,
certa nitent mundo tum lumina; conditur omne
stellarum vulgus, fugiunt nise nomine dignae.
pura licet vacuo tum cernere sidera caelo,
nec fallunt numero, parvis nec mixta feruntur.
  et, quo clara magis possis cognoscere signa,
non varios obitus norunt variosque recursus,
certa sed in proprias oriuntur singula luces L5[I]
natalesque suos occasumque ordine servant.
nec quicquam in tanta magis est mirabile mole
quam ratio et certis quod legibus omnia parent.
nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errans
laxius aut brevius mutatove ordine fertur.
quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
  ac mihi tam praesens ratio non ulla videtur,
qua pateat mundum divino numine verti
atque ipsum esse deum, nec forte coisse magistra,
ut voluit credi, qui primus moenia mundi
seminibus struxit minimis inque illa resoluit;
e quis et maria et terras et sidera caeli
aetheraque immensis fabricantem finibus orbes
solventemque alios constare, et cuncta reverti
in sua principia et rerum mutare figuras.
quis credat tantas operum sine numine moles
ex minimis caecoque creatum foedere mundum?
si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
at cur dispositis vicibus consurgere signa
et velut imperio praescriptos reddere cursus
cernimus ac nullis properantibus ulla relinqui?
cur eadem aestivas exornant sidera noctis
semper et hibernas eadem, certamque figuram
quisque dies reddit mundo certamque relinquit?

iam tum, cum Graiae verterunt Pergama gentes,
Arctos et Orion adversis frontibus ibant,
haec contenta suos in vertice flectere gyros,
ille ex diverso vertentem surgere contra
obvius et toto semper decurrere mundo.
temporaque obscurae noctis deprendere signis
iam poterant, caelumque suas distinxerat horas.
quot post excidium Troiae sunt eruta regna!
quot capti populi! quotiens fortuna per orbem
servitium imperiumque tulit varieque revertit!
Troianos cineres in quantum oblita refovit
imperium! fatis Asiae iam Graecia pressa est.
saecula dinumerare piget, quotiensque recurrens
lustrarit mundum vario sol igneus orbe.
omnia mortali mutantur lege creata,
nec se cognoscunt terrae vertentibus annis
exutas, variantque vicem per saecula gentes.
at manet incolumis mundus suaque omnia servat,
quae nec longa dies auget minuitque senectus
nec motus puncto curvat cursusque fatigat:
idem semper erit quoniam semper fuit idem.
non alium videre patres aliumve nepotes
aspicient. deus est, qui non mutatur in aevo.
numquam transversas solem decurrere ad arctos
nec mutare vias et in ortum vertere cursus
L5[O] ✦ auroramque novis nascentem ostendere terris,
nec lunam certos excedere luminis orbes
sed servare modum, quo crescat quove recedat,
nec cadere in terram pendentia sidera caelo
sed dimensa suis consumere tempora gyris,
non casus opus est, magni sed numinis ordo.
  haec igitur texunt aequali sidera tractu
  ignibus in varias caelum laqueantia formas.
altius his nihil est; haec sunt fastigia mundi;
publica naturae domus his contenta tenetur
finibus, amplectens pontum terrasque iacentis.
omnia concordi tractu veniuntque caduntque,
qua semel incubuit caelum versumque resurgit.
  ipse autem quantum convexo mundus Olympo
obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
finibus astra, docet ratio, cui nulla resistunt
claustra nec immensae moles caecive recessus;
omnia succumbunt, ipsum est penetrabile caelum.
nam quantum a terris atque aequore signa recedunt
tantum bina patent. quacumque inciditur orbis
per medium, pars efficitur tum tertia gyri
exiguo dirimens solidam discrimine summam.
summum igitur caelum bis bina refugit ab imo
astra, e bis senis ut sit pars tertia signis.
sed quia per medium est tellus suspensa profundum
6 (6C) binis a summo signis discedit et imo.
hinc igitur quodcumque supra te suspicis ipse,
qua per inane meant oculi quaque ire recusant,
binis aequandum est signis; sex tanta rotundae
efficiunt orbem zonae, qua signa feruntur
bis sex aequali spatio texentia caelum.
nec mirere vagos partus eadem esse per astra
et mixtum ingenti generis discrimine fatum,
singula cum tantum teneant tantoque ferantur
tempore sex tota surgentia sidera luce.
  restat ut aetherios fines tibi reddere coner
filaque dispositis vicibus comitantia caelum,
per quae derigitur signorum flammeus ordo.
[circulus a summo nascentem vertice mundum
permeat Arctophylaca petens per terga Draconis,]
[circulus ad boream fulgentem sustinet Arcton
sexque fugit solidas a caeli vertice partes.]
alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
in quo consummat Phoebus lucemque moramque
tardaque per longos circumfert lumina flexus,
aestivom medio nomen sibi sumit ab aestu,
temporis et titulo potitur, metamque volantis
solis et extremos designat fervidus actus,
et quinque in partes aquilonis distat ab orbe.
tertius in media mundi regione locatus
ingenti spera totum praecingit Olympum L4[I]
parte ab utraque videns axem, qua lumine Phoebus
componit paribus numeris noctemque diemque
veris et autumni currens per tempora mixta,
cum medium aequali distinguit limite caelum;
quattuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.
proximus hunc ultra brumalis nomine limes
ultima designat fugientis limina solis,
inuida cum obliqua radiorum munera flamma
dat per iter minimum nobis, sed finibus illis,
quos super incubuit, longa stant tempora luce
vixque dies transit candentem extenta per aestum;
bisque iacet binis summotus partibus orbis.
unus ab his superest extremo proximus axi
circulus, austrinas qui stringit et obsidet Arctos.
hic quoque brumalem per partes quinque relinquit,
et, quantum a nostro sublimis cardine gyrus,
distat ab adverso tantumdem proximus illi.
[sic tibi per binas vertex a vertice partis
divisus duplici summa circumdat Olympum
et per quinque notat signantis tempora fines.]
his eadem est via quae mundo, pariterque rotantur
inclines, sociosque ortus occasibus aequant,
quandoquidem flexi quo totus voluitur orbis
fila trahunt alti cursum comitantia caeli,

intervalla pari servantis limite semper
divisosque semel fines sortemque dicatam.
  sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,
inter se adversi, qui cunctos ante relatos
seque secant gemino coeuntes cardine mundi
transversoque polo rectum ducuntur in axem,
tempora signantes anni caelumque per astra
quattuor in partes divisum mensibus aequis.
alter ab excelso decurrens limes Olympo
Serpentis caudam siccas et dividit Arctos
et iuga Chelarum medio volitantia gyro,
extremamque secans Hydram mediumque sub astris
Centaurum aduerso concurrit rursus in axe,
et redit in caelum, squamosaque tergora Ceti
Lanigerique notat fines clarumque Trigonum
Andromedaeque sinus imos, vestigia matris,
principiumque suum repetito cardine claudit.
alter in hunc medium summumque incumbit in axem
perque pedes primos cervicem transit et Ursae,
quam septem stellae primam iam sole remoto
producunt nigrae praebentem lumina nocti,
et Geminis Cancrum dirimit stringitque flagrantem
ore Canem clavumque Ratis, quae vicerat aequor,
inde axem occultum per gyri signa prioris
transversa atque illo rursus de limite tangit
L4[O] ✦ te, Capricorne, tuisque Aquilam designat ab astris,
perque Lyram inversam currens spirasque Draconis
posteriora pedum Cynosurae praeterit astra
transversamque secat vicino cardine caudam:
hic iterum coit ipse sibi, memor unde profectus.
  atque hos aeterna fixerunt tempora sede,
immotis per signa modis, statione perenni:
hos volucres fecere duos. namque alter ab ipsa
consurgens Helice medium praecidit Olympum
discernitque diem sextamque examinat horam
et paribus spatiis occasus cernit et ortus.
hic mutat per signa vices; et, seu quis eoos
seu petit hesperios, supra se circinat orbem
verticibus super astantem mediumque secantem
caelum et diviso signantem culmine mundum,
quando aliis alind medium est. volat hora per orbem,
cumque loco terrae caelumque et tempora mutat,
atque ubi se primis extollit Phoebus ab undis
illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis,
rursus ad hesperios sexta est, ubi cedit in umbras:
nos primam ac summam sextam numeramus utramque
et gelidum extremo lumen sentimus ab igni.
alterius fines si vis cognoscere gyri,
circumfer faciles oculos vultumque per orbem.
quidquid erit caelique imum terraeque supremum,

7 (7C)

qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus
redditque aut recipit fulgentia sidera ponto,
praecingit tenui transversum limite mundum.
haec quoque per totum volitabit linea caelum,
nunc tractum ad medium vergens mundique tepentem
orbem, nunc septem ad stellas nec mota sub astra;
seu quocumque vagae tulerint vestigia plantae
has modo terrarum nunc has gradientis in oras
semper erit novus et terris mutabitur arcus,
quippe aliud caelum ostendens aliudque relinquens
dimidium teget et referet, varioque notabit
fine et cum visu pariter sua fila movente.
[hic terrestris erit, quia terram amplectitur orbis,
et mundum plano praecingit limite gyrus
atque a fine trahens titulum memoratur horizon.]
  adice obliquos adversaque fila trahentis
inter se gyros, quorum fulgentia signa
alter habet, per quae Phoebus moderatur habenas
subsequiturque suo solem vaga Delia curru
et quinque adverso luctantia sidera mundo
exercent varias naturae lege choreas.
hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo,
bis recipit, lucem qui circulus aequat et umbras,
Lanigeri et Librae signo sua fila secantem.
sic per tris gyros inflexus ducitur orbis
rectaque devexo fallit vestigia clivo. L3[I]
nec visus aciemque fugit tantumque notari
mente potest, sicut cernuntur mente priores,
sed nitet ingenti stellatus balteus orbe
insignemque facit caelato culmine mundum.
[et ter vicenas partes patet atque trecentas
in longum, bis sex latescit fascia partes
quae cohibet vario labentia sidera cursu.]
  alter in adversum positus succedit ad arctos
et paulum a boreae gyro sua fila reducit
transitque inversae per sidera Cassiepiae,
inde per oblicum descendens tangit Olorem
aestivosque secat fines Aquilamque supinam
temporaque aequantem gyrum zonamque ferentem
solis equos inter caudam qua Scorpius ardet
extremamque Sagittari laevam atque sagittam,
inde suos sinuat flexus per crura pedesque
Centauri alterius rursusque ascendere caelum
incipit Argivumque ratem per aplustria summa
et medium mundi gyrum Geminosque per ima
signa secat, subit Heniochum, teque, unde profectus,
Cassiepia, petens super ipsum Persea transit
orbemque ex illa coeptum concludit in ipsa;
trisque secat medios gyros et signa ferentem
partibus e binis, quotiens praeciditur ipse.

Manilius Astro

nec quaerendus erit: visus incurrit in ipsos
sponte sua seque ipse docet cogitque notari.
namque in caeruleo candens nitet orbita mundo
ceu missura diem subito caelumque recludens,
ac veluti virides discernit semita campos
quam terit assiduo renovans iter orbita tractu.
[inter divisas aequabilis est via partis.]
ut freta canescunt sulcum ducente carina,
accipiuntque viam fluctus spumantibus undis
quam tortus verso movit de gurgite vertex,
candidus in nigro lucet sic limes Olympo
caeruleum findens ingenti lumine mundum.
utque suos arcus per nubila circinat Iris,
sic super incumbit signato culmine limes
candidus et resupina facit mortalibus ora,
dum nova per caecam mirantur lumina noctem
inquiruntque sacras humano pectore causas:
num se diductis conetur solvere moles
segminibus, raraque labent compagine rimae
admittantque novum laxato tegmine lumen;
(quid sibi non timeant, magni cum vulnera caeli
conspiciant feriatque oculos iniuria mundi?)
an coeat nondum, duplicisque extrema cavernae
conveniant caelique oras et sidera iungant,
perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix
L3[O] ✦ fusuram faciens mundi stipatus et orbis
aeriam in nebulam clara compagine versus
in cuneos alti cogat fundamina caeli.
an melius manet illa fides, per saecula prisca
illac solis equos diversis cursibus isse
atque aliam trivisse viam, longumque per aevum
exustas sedes incoctaque sidera flammis
caeruleam verso speciem mutasse colore,
infusumque loco cinerem mundumque sepultum?
fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis
Phaethontem patrio curru per signa volantem,
dum nova miratur propius spectacula mundi
et puer in caelo ludit curruque superbus
luxuriat nitido, cupit et maiora parente,
monstratas liquisse vias orbemque recentem
imposuisse polo, nec signa insueta tulisse
errantes meta flammas currumque solutum.
deflexum solito cursu, curvisque quadrigis
quid querimur flammas totum saevisse per orbem
terrarumque rogum cunctas arsisse per urbes?
cum vaga dispersi fluitarunt fragmina currus,
et caelum exustum est: luit ipse incendia mundus,
et nova vicinis flagrarunt sidera flammis
nunc quoque praeteriti faciem referentia casus.
nec mihi: celanda est vulgata fama vetusta
mollior, e niveo lactis fluxisse liquorem
pectore reginae diuum caelumque colore
infecisse suo; quapropter lacteus orbis
dicitur, et nomen causa descendit ab ipsa.
an maior densa stellarum turba corona
contexit flammas et crasso lumine candet,
et fulgore nitet collato clarior orbis?
an fortes animae dignataque nomina caelo
corporibus resoluta suis terraeque remissa
huc migrant ex orbe suumque habitantia caelum
aetherios vivunt annos mundoque fruuntur;
atque hic Aeacidas, hic et veneramur Atridas,
Tydidenque ferum, terraeque marisque triumphis
naturae victorem Ithacum, Pyliumque senecta
insignem triplici, Danaumque ad Pergama reges,
[castra ducum et caeli victamque sub Hectore Troiam]
Auroraeque nigrum partum, stirpemque Tonantis
rectorem Lyciae; nec te, Mavortia virgo,
praeteream, regesque alios, quos Thraecia misit
atque Asiae gentes et Magno maxima Pella;
quique animi vires et strictae pondera mentis
prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
census erat, iustusque Solon fortisque Lycurgus,
aetheriusque Platon, et qui fabricaverat illum
damnatusque suas melius damnavit Athenas,
Persidis et victor, strarat quae classibus aequor; L2[I]
Romanique viri, quorum iam maxima turba est,
Tarquinioque minus reges et Horatia proles
sola acies, parti nec non et Scaevola trunca
nobilior, maiorque viris et Cloelia virgo,
et Romana ferens, quae texit, moenia Cocles,
et commilitio volucris Corvinus adeptus
et spolia et nomen, qui gestat in alite Phoebum,
et Iove qui meruit caelum Romamque Camillus
servando posuit, Brutusque a rege receptae
conditor, et furti per bella Papirius ultor,
Fabricius Curiusque pares, et tertia palma
Marcellus Cossusque prior de rege necato,
certantesque Deci votis similesque triumphis,
invictusque mora Fabius, victorque necati
Livius Hasdrubalis socio per bella Nerone,
Scipiadaeque duces, fatum Carthaginis unum,
Pompeiusque orbis domitor per trisque triumphos
ante diem princeps, et censu Tullius oris
emeritus caelum, et Claudi magna propago,
Aemiliaeque domus proceres, clarique Metelli,
et Cato fortunae victor, matrisque sub armis
miles Agrippa suae, Venerisque ab origine proles
Iulia? descendit caelo caelumque replebit,
quod reget, Augustus, socio per signa Tonante,

cernet et in coetu divum magnumque Quirini
altius aetherii quam candet circulus orbis.
illa deis sedes: haec illis, proxima divum
qui virtute sua similes fastigia tangunt.
signorumque canam fatalia carmine iura,
implenda est mundi facies, corpusque per omne
quidquid ubique nitet vigeat quandoque notandum est.
sunt alia adverso pugnantia sidera mundo,
nunc prius incipiam stellis quam reddere vires
quae terram caelumque inter volitantia pendent,
Saturni, Iovis et Martis Solisque, sub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunamque volatus.
sunt etiam raris orti natalibus ignes
protinus et rapti. subitas candescere flammas
aera per liquidum tractosque perire cometas
rara per ingentis viderunt saecula motus.
sive, quod ingenitum terra spirante vaporem
umidior sicca superatur spiritus aura,
nubila cum longo cessant depulsa sereno
et solis radiis arescit torridus aer,
apta alimenta sibi demissus corripit ignis
materiamque sui deprendit flamma capacem,
et, quia non solidum est corpus, sed rara vagantu
principia aurarum volucrique simillima fumo,
in breve vivit opus coeptusque incendia fine
L2[O] ✦ subsistunt pariterque cadunt fulgentque cometae.
quod nisi vicinos agerent occasibus ortus
et tam parva forent accensis tempora flammis,
alter nocte dies esset, caelumque rediret
immersum, et somno positum deprenderet orbem.
tum, quia non una specie dispergitur omnis
aridior terrae vapor et comprenditur igni,
diversas quoque per facies accensa feruntur
lumina, quae subitis existunt nata tenebris.
nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines,
flamma comas imitata volat, tenuisque capillos
diffusos radiis ardentibus explicat ignis;
nunc prior haec facies dispersis crinibus exit,
et glomus ardentis sequitur sub imagine barbae;
interdum aequali laterum compagine ductus
quadratamve trabem fingit teretemve columnam.
quin etiam tumidis exaequat dolia flammis
procere distenta uteros, artosque capellas
mentitur parvas ignis glomeratus in orbes
hirta figurantis tremulo sub lumine menta,
lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
praecipites stellae passimque volare videntur,
cum vaga per nitidum scintillant lumina mundum
et tenuem longis iaculantur crinibus ignem
exiliuntque procul volucres imitata sagittas,
ardua cum gracili tenuatur semita filo.
sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes
et penetrant terras Aetnamque minantur Olympo
et calidas reddunt ipsis in fontibus undas
ac silice in dura viridique in cortice sedem
inveniunt, cum silva sibi collisa crematur;
ignibus usque adeo natura est omnis abundans:
ne mirere faces subitas erumpere caelo
aeraque accensum flammis lucere coruscis
arida complexum spirantis semina terrae,
quae volucer pascens ignis sequiturque fugitque,
fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
imbribus e mediis et caelum fulmine ruptum.
sive igitur ratio praebentis semina terrae
in volucres ignis potuit generare cometas;
sive illas natura faces obscura creavit
sidera per tenues caelo lucentia flammas,
sed trahit ad semet rapido Titanius aestu
involuitque suo flammantis igne cometas
ac modo dimittit, sicut Cyllenius orbis
et Venus, accenso cum ducit vespere noctem
sera nitens, falluntque oculos rursusque revisunt;
seu deus instantis fati miseratus in orbem
signa per affectus caelique incendia mittit;
numquam futtilibus excanduit ignibus aether, L1[I]
squalidaque elusi deplorant arva coloni,
et steriles inter sulcos defessus arator
ad iuga maerentis cogit frustrata iuvencos.
aut graibus morbis et lenta corpora tabe
corripit exustis letalis flamma medullis
labentisque rapit populos, totasque per urbes
publica succensis peraguntur iusta sepulchris.
qualis Erectheos pestis populata colonos
extulit antiquas per funera pacis Athenas,
alter in alterius labens cum fata ruebant.
nec locus artis erat medicae nec vota valebant;
cesserat officium morbis, et funera deerant
mortibus et lacrimae; lassus defecerat ignis
et coaceruatis ardebant corpora membris,
ac tanto quondam populo vix contigit heres.
talia significant lucentes saepe cometae:
funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
ardentis sine fine rogos, cum mundus et ipsa
aegrotet natura novum sortita sepulcrum.
quin et bella canunt ignes subitosque tumultus
et clandestinis surgentia fraudibus arma:
externas modo per gentes, ut, foedere rupto
cum fera ductorem rapuit Germania Varum
infecitque trium legionum sanguine campos,

arserunt toto passim minitantia mundo
lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignes
opposuitque suas vires finemque minata est.
nec mirere graves rerumque hominumque ruinas:
saepe domi culpa est; nescimus credere caelo.
civilis etiam motus cognataque bella
significant. nec plura alias incendia mundus
sustinuit, quam cum ducibus iurata cruentis
arma Philippeos implerunt agmine campos,
vixque etiam sicca miles Romanus harena
ossa virum lacerosque prius super astitit artus,
imperiumque suis conflixit viribus ipsum,
perque patris pater Augustus vestigia vicit.
necdum finis erat: restabant Actia bella
dotali commissa acie, repetitaque rerum
alea et in ponto quaesitus rector Olympi,
femineum sortita iugum cum Roma pependit
atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro;
restabant profugo servilia milite bella,
cum patrios armis imitatus filius hostes
aequora Pompeius cepit defensa parenti.
sed satis hoc fatis fuerit: iam bella quiescant
atque adamanteis discordia vincta catenis
aeternos habeat frenos in carcere clausa;
L1[O] sit pater invictus patriae, sit Roma sub illo,
cumque deum caelo dederit non quaerat in orbe. ✦

MAXIMUS Iliacae gentis certamina vates
et quinquaginta regum regemque patremque
pectoraque Aeacii victamque sub Hectore Troiam,
erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
luctati remo geminatque Pergama ponto
ultimaque in patria captisque penatibus arma
ore sacro cecinit; patriam quoi turba petentum,
dum dabat, eripuit, cuiusque ex ore profusos
omnis posteritas latices in carmina duxit
amnemque in tenues ausa est deducere rivos
unius fecunda bonis. sed proximus illi
Hesiodus memorat divos divumque parentis
et chaos enixum terras orbemque sub illo
infantem et primos titubantia sidera cursus
Titanasque senes, Iovis et cunabula magni
et sub fratre viri nomen, sine matre parentis,
atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
omniaque inmenso volitantia lumina mundo,
quin etiam ruris cultus legesque notavit
militiamque soli, quod colles Bacchus amaret, ✦
quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
atque arbusta vagis essent quod adultera pomis;
silvarumque deos sacrataque numina nymphis.
pacis opus, magnos naturae condit in usus.
astrorum quidam varias dixere figuras,
signaque diffuso passim labentia caelo
in proprium cuiusque genus causasque tulere;
Persea et Andromedan poena matremque dolentem
solventemque patrem, raptamque Lycaone natam,
officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam
et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
Erigonen ictuque Nepam spolioque Leonem
et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
Lanigerum victo ducentem sidera ponto,
ceteraque ex variis pendentia casibus astra
aethera per summum voluerunt fixa revolvi.
quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum
terraque composuit mundum quae pendet ab illo.
quin etiam ritus pastorum et Pana sonantem
in calamos Sicula memorat tellure creatus,
nec silvis silvestre canit perque horrida motus
rura serit dulcis musamque inducit in aulas.
ecce alius pictas volucres ac bella ferarum,
ille venenatos anguis aconitaque et herbas
fata refert vitamque sua radice ferentis.
quin etiam tenebris inmersum Tartaron atra
in lucem de nocte vocant orbemque revolvunt
interius versum naturae foedere rupto.
omne genus rerum doctae cecinere sorores,
omnis ad accessus Heliconos semita trita est,
et iam confusi manant de fontibus amnes
nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem.
integra quaeramus rorantis prata per herbas
undamque occultis meditantem murmur in antris
quam neque durato gustarint ore volucres
ipse nec aetherio Phoebus libaverit igni.
nostra loquar, nulli vatum debebimus orsa,
nec furtum sed opus veniet, soloque volamus
in caelum curru, propria rate pellimus undas.
namque canam tacita naturae mente potentem
infusumque deum caelo terrisque fretoque
ingentem aequali moderantem foedere molem,
totumque alterno consensu vivere mundum
et rationis agi motu, cum spiritus unus
per cunctas habitet partes atque inriget orbem
omnia pervolitans corpusque animale figuret.
quod nisi cognatis membris contexta maneret
machina et inposito pareret tota magistro
ac tantum mundi regeret prudentia censum
non esset statio terris, non ambitus astris,
erraretque vagus mundus standove rigeret,
nec sua dispositos servarent sidera cursus
noxque alterna diem fugeret rursumque fugaret,
non imbres alerent terras, non aethera venti

nec pontus gravidas nubes nec flumina pontum
nec pelagus fontis, nec staret summa per omnis
par semper partis aequo digesta parente,
ut neque deficerent undae nec sideret orbis
nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
motus alit, non mutat opus. sic omnia toto
dispensata manent mundo dominumque sequuntur.
hic igitur deus et ratio, quae cuncta gubernat,
ducit ab aetheriis terrena animalia signis,
quae, quamquam longo, cogit, summota recessu,
sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent
gentibus ac proprios per singula corpora mores.
nec nimis est quaerenda fides: sic temperat arva
caelum, sic varias fruges redditque rapitque,
sic pontum movet ac terris inmittit et aufert,
atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae
mota tenet, nunc diverso stimulata recessu,
nunc anni spatio Phoebum comitata volantem;
sic submersa fretis, concharum et carcere clausa,
ad lunae motum variant animalia corpus
et tua damna, tuas imitantur, Delia, vires;
tu quoque fraternis sic reddis curribus ora
atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
aut dedit ille refers et sidus sidere constas:
denique sic pecudes et muta animalia terris,
cum maneant ignara sui legisque per aevum,
natura tamen ad mundum revocante parentem
attollunt animos caelumque et sidera servant
corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant
venturasque vident hiemes, reditura serena.
quis dubitet post haec hominem coniungere caelo,
eximium natura dedit linguamque capaxque
ingenium volucremque animum, quem denique in unum
descendit deus atque habitat seque ipse requirit?
mitte alias artes, quarum est permissa facultas
invidiosa adeo, nec nostri munera census:
[mitto quod aequali nihil est sub lege tributum,
quo patet auctoris summam, non corporis, esse;
mitto quod certum est et inevitabile fatum
materiaeque datum est cogi sed cogere mundo]
quis caelum posset nisi caeli munere nosse,
et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est,
atque hanc convexi molem sine fine patentis
signorumque choros ac mundi flammea tecta
aeternum et stellis adversus sidera bellum
[ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque]
cernere et angusto sub pectore claudere posset,
ni sanctos animis oculos natura dedisset
cognatamque sibi mentem vertisset ad ipsam
et tantum dictasset opus, cacloque veniret
quod vocat in caelum sacra ad commercia rerum?
et privas quas dant leces nascentibus astra;
quis neget esse nefas invitum prendere mundum
et velut in semet captum deducere in orbem?
sed, ne circuitu longo manifesta probentur,
ipsa fides operi faciet pondusque fidemque;
nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
rite secunda via est ac veris credita causis
eventusque datur qualis praedicitur ante.
quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
audeat et tantae suffragia vincere sortis?
haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
ferre, nec in turba nec turbae carmina condam,
sed solus, **vacuo veluti** vectatus in orbe
liber agam currus non occursantibus ullis
nec per iter socios commune regentibus actus,
sed caelo noscenda canam, mirantibus astris
et gaudente sui mundo per carmina vatis,
vel quibus illa sacros non invidere meatus
notitiaique sui, minima est quae turba per orbem.
illa fluit, quae divitias, quae diligit aurum,
imperia ct fasces mollemque per otia luxum
et blandos adversa sonos dulcemque per aures
affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.
et primum astrorum varia est natura notanda
carminibus per utrumque genus. nam mascula sex sunt,
diversi totidem generis sub principe Tauro:
cernis ut aversos redeundo surgat in artus.
alternant genus et vicibus variantur in orbem.
humanas etiam species in parte videbis,
nec mores distant: pecudum pars atque ferarum
ingenium facient. quaedam signanda sagaci
singula sunt animo, propria quae sorte feruntur:
nunc binis insiste; dabunt geminata potentis
per socium effectus. multum comes addit et aufert,
ambiguisque valent, quis sunt collegia, fatis
ad meritum noxamque. duos per sidera Pisces
et totidem Geminos nudatis aspice membris.
his coniuncta manent alterno bracchia nexu,
dissimile est illis iter in contraria versis.
par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
atque haec ex paribus toto gaudentia censu
signa meant, nihil exterius mirantur in ispsis
amissumve dolent, quaedam quid, parte recisa
atque ex diverso commissis corpore membris,
it Capricornus et intentum qui derigit arcum
iunctus equo: pars huic hominis, sed nulla priori
[hoc quoque servandum est alta discrime in arte,
distat enim gemini duo sint duplane figura.]
quin etiam Erigone binis numeratur in astris,

EXCLUDED:

105A cui {...}
619a at, cum Lanigeri partus sub utroque laborant
619b vique urguente dolent amborum astuque, trigono
683a quotquot cardinibus, pronu vertigine mundi
683b naturae vires propriae variante, moventur.
935a fortunamque senum. | titulus, quem Graecia fecit, 937b
937a asperum iter temptans,|Aries qua ducit Olympum. 945b
945a auctores tibi dant. | una est tutela duorum: 935b

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (SILVER AGE)
base text: A. E. Housman (1912)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

This **UNRESTRICTED INTERLEAVABLE LAYOUT** of this **PUBLIC DOMAIN TEXT** is available for free at ARCHIVE.ORG (LINK).

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 970 lines 2.0

As some way-faring Man, who wanders o'er 2
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT:
14 to **25**

MANILIUS

ASTRONOMICA

BOOK 2

PREVIEW
Book 3

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

2

MAXIMUS Iliacae gentis certamina vates
et quinquaginta regum regemque patremque
pectoraque Aeacii victamque sub Hectore Troiam,
erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
luctati remo geminatque Pergama ponto
ultimaque in patria captisque penatibus arma
ore sacro cecinit; patriam quoi turba petentum,
dum dabat, eripuit, cuiusque ex ore profusos
omnis posteritas latices in carmina duxit
amnemque in tenues ausa est deducere rivos
unius fecunda bonis. sed proximus illi
Hesiodus memorat divos divumque parentis
et chaos enixum terras orbemque sub illo
infantem et primos titubantia sidera cursus
Titanasque senes, Iovis et cunabula magni
et sub fratre viri nomen, sine matre parentis,
atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
omniaque inmenso volitantia lumina mundo,
quin etiam ruris cultus legesque notavit
✦ militiamque soli, quod colles Bacchus amaret,
quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
atque arbusta vagis essent quod adultera pomis;
silvarumque deos sacrataque numina nymphis.
pacis opus, magnos naturae condit in usus.
astrorum quidam varias dixere figuras,
L1[I] signaque diffuso passim labentia caelo
in proprium cuiusque genus causasque tulere;
Persea et Andromedan poena matremque dolentem
solventemque patrem, raptamque Lycaone natam,
officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam
et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
Erigonen ictuque Nepam spolioque Leonem
et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
Lanigerum victo ducentem sidera ponto,
ceteraque ex variis pendentia casibus astra
aethera per summum voluerunt fixa revolvi.
quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum
terraque composuit mundum quae pendet ab illo.
quin etiam ritus pastorum et Pana sonantem
in calamos Sicula memorat tellure creatus,
nec silvis silvestre canit perque horrida motus
rura serit dulcis musamque inducit in aulas.
ecce alius pictas volucres ac bella ferarum,
ille venenatos anguis aconitaque et herbas
fata refert vitamque sua radice ferentis.
quin etiam tenebris inmersum Tartaron atra
Manilius in lucem de nocte vocant orbemque revolvunt
Astro interius versum naturae foedere rupto.
omne genus rerum doctae cecinere sorores,
omnis ad accessus Heliconos semita trita est,
11 (10C) et iam confusi manant de fontibus amnes
nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem. Manilius
integra quaeramus rorantis prata per herbas Astro
undamque occultis meditantem murmur in antris
quam neque durato gustarint ore volucres
ipse nec aetherio Phoebus libaverit igni.
nostra loquar, nulli vatum debebimus orsa,
nec furtum sed opus veniet, soloque volamus
in caelum curru, propria rate pellimus undas.
namque canam tacita naturae mente potentem
infusumque deum caelo terrisque fretoque
ingentem aequali moderantem foedere molem,
totumque alterno consensu vivere mundum
et rationis agi motu, cum spiritus unus
per cunctas habitet partes atque inriget orbem
omnia pervolitans corpusque animale figuret.
quod nisi cognatis membris contexta maneret
machina et inposito pareret tota magistro
ac tantum mundi regeret prudentia censum
non esset statio terris, non ambitus astris,
erraretque vagus mundus standove rigeret,
nec sua dispositos servarent sidera cursus
noxque alterna diem fugeret rursumque fugaret,
non imbres alerent terras, non aethera venti
nec pontus gravidas nubes nec flumina pontum
nec pelagus fontis, nec staret summa per omnis L2[O]
par semper partis aequo digesta parente,
ut neque deficerent undae nec sideret orbis
nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
motus alit, non mutat opus. sic omnia toto
dispensata manent mundo dominumque sequuntur.
1 (1C) hic igitur deus et ratio, quae cuncta gubernat,
ducit ab aetheriis terrena animalia signis,
quae, quamquam longo, cogit, summota recessu,
sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent
gentibus ac proprios per singula corpora mores.
nec nimis est quaerenda fides: sic temperat arva
caelum, sic varias fruges redditque rapitque,
3 sic pontum movet ac terris inmittit et aufert,
atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae
mota tenet, nunc diverso stimulata recessu,
nunc anni spatio Phoebum comitata volantem;
sic submersa fretis, concharum et carcere clausa,
ad lunae motum variant animalia corpus
et tua damna, tuas imitantur, Delia, vires;
tu quoque fraternis sic reddis curribus ora
atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
aut dedit ille refers et sidus sidere constas:
denique sic pecudes et muta animalia terris,
15 cum maneant ignara sui legisque per aevum,

natura tamen ad mundum revocante parentem
attollunt animos caelumque et sidera servant
corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant
venturasque vident hiemes, reditura serena.
quis dubitet post haec hominem coniungere caelo,
eximium natura dedit linguamque capaxque
ingenium volucremque animum, quem denique in unum
descendit deus atque habitat seque ipse requirit?
mitte alias artes, quarum est permissa facultas
invidiosa adeo, nec nostri munera census:
[mitto quod aequali nihil est sub lege tributum,
quo patet auctoris summam, non corporis, esse;
mitto quod certum est et inevitabile fatum
materiaeque datum est cogi sed cogere mundo]
quis caelum posset nisi caeli munere nosse,
et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est,
atque hanc convexi molem sine fine patentis
signorumque choros ac mundi flammea tecta
aeternum et stellis adversus sidera bellum
✦ [ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque]
cernere et angusto sub pectore claudere posset,
ni sanctos animis oculos natura dedisset
cognatamque sibi mentem vertisset ad ipsam
et tantum dictasset opus, cacloque veniret
quod vocat in caelum sacra ad commercia rerum?
L2[I] et privas quas dant leces nascentibus astra;
quis neget esse nefas invitum prendere mundum
et velut in semet captum deducere in orbem?
sed, ne circuitu longo manifesta probentur,
ipsa fides operi faciet pondusque fidemque;
nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
rite secunda via est ac veris credita causis
eventusque datur qualis praedicitur ante.
quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
audeat et tantae suffragia vincere sortis?
  haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
ferre, nec in turba nec turbae carmina condam,
sed solus, **vacuo veluti** vectatus in orbe
liber agam currus non occursantibus ullis
nec per iter socios commune regentibus actus,
sed caelo noscenda canam, mirantibus astris
et gaudente sui mundo per carmina vatis,
vel quibus illa sacros non invidere meatus
notitiaique sui, minima est quae turba per orbem.
illa fluit, quae divitias, quae diligit aurum,
imperia ct fasces mollemque per otia luxum
Manilius et blandos adversa sonos dulcemque per aures
Astro affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.
  et primum astrorum varia est natura notanda

12 (11C) carminibus per utrumque genus. nam mascula sex sunt,
diversi totidem generis sub principe Tauro: **Manilius**
cernis ut aversos redeundo surgat in artus. **Astro**
alternant genus et vicibus variantur in orbem.
  humanas etiam species in parte videbis,
nec mores distant: pecudum pars atque ferarum
ingenium facient. quaedam signanda sagaci
singula sunt animo, propria quae sorte feruntur:
nunc binis insiste; dabunt geminata potentis
per socium effectus. multum comes addit et aufert,
ambiguisque valent, quis sunt collegia, fatis
ad meritum noxamque. duos per sidera Pisces
et totidem Geminos nudatis aspice membris.
his coniuncta manent alterno bracchia nexu,
dissimile est illis iter in contraria versis.
par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
atque haec ex paribus toto gaudentia censu
signa meant, nihil exterius mirantur in ispsis
amissumve dolent, quaedam quid, parte recisa
atque ex diverso commissis corpore membris,
it Capricornus et intentum qui derigit arcum
iunctus equo: pars huic hominis, sed nulla priori
[hoc quoque servandum est alta discrime in arte,
distat enim gemini duo sint duplane figura.]
quin etiam Erigone binis numeratur in astris,
nec facies ratio duplex; nam desinit aestas, **L3[O]**
incipit autumnus media sub Virgine utrimque.
idcirco tropicis praecedunt omnibus astra
bina, ut Lanigero, Chelis Cancroque Caproque,
quod duplicis retinent conexo tempore vires.
ut, quos subsequitur Cancer per sidera fratres,
2 (2C) e Geminis alter florentia tempora veris
sufficit, aestatem sitientem provehit alter;
nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem,
ille senescentis veris, subeuntis at ille
aestatis: par est primae sors ultima parti.
quin etiam Arquitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
promittit, duplici formatus imagine fertur:
4 mitior autumnus mollis sibi vindicat artus
materiamque hominis, fera tergo membra rigentem
excipiunt hiemem mutantque in tempora signum.
quosque Aries prae se mittit duo tempora Pisces
bina dicant: hiemem hic claudit, ver incohat alter.
cum sol aequoreis revolans devurrit in astris,
hiberni cocunt cum vernis roribus imbres.
utraque sors umoris habet fluitantia signa.
  quin tria signa novem signis coniuncta repugnant
et **quasi seditio** caelum tenet. aspice Taurum
clunibus et Geminos pedibus, testudine Cancrum
 surgere, cum rectis oriantur cetera membris;

ne mirere moras cum sol aversa per astra
aestivum tardis adtollat mensibus annum.
  nec te praetereat nocturna diurnaque signa
quae sint perspicere et propria deducere lege,
non tenebris aut luce suam peragentia sortem
(nam commune foret nullo discrimine nomen,
omnia quod certis vicibus per tempora fulgent
et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur,)
sed quibus illa parens mundi natura sacratas
temporis adtribuit partes statione perenni.
namque Sagittari signum rabidique Leonis
et sua respiciens aurato vellere terga,
tum Pisces et Cancer et acri Scorpios ictu,
aut vicina loco, divisa aut partibus aequis,
omnia dicuntur simili sub sorte diurna.
cetera, vel numero consortia vel vice sedis,
interiecta locis totidem, novturna feruntur.
quin etiam sex continuis dixere diurnas
esse vices astris, quae sunt a principe signo
✦ Lanigeri, sex a Libra nocturna videri.
sunt quibus esse diurna placet quae mascula surgunt,
femineam sortem tutis gaudere tenebris.
  quin non nulla tibi nullo monstrante loquuntur
Neptuno debere genus, scopulosus in undis
Cancer et effuso gaudentes aequore Pisces.
L3[I] at, quae terrena censentur sidera sorte,
princeps armenti Taurus regnoque superbus
lanigeri gregis est Aries pestisque duorum
praedatorque Leo et dumosis Scorpius arvis.
sunt etiam mediae legis communia signa,
ambiguus tergo Capricornus, Aquarius undis,
[parsque marina nitens fundentis semper Aquari]
umida terrenis aequali foedere mixta.
  non licet a minimis animum deflectere curis,
nec quicquam rationis eget frustrave creatum.
fecundum est proprie Cancri genus, acer et ictu
Scorpios et partu complentes aequora Pisces.
sed sterilis Virgo est, simili coniuncta Leoni,
nec capit, aut captos ecfundit, Aquarius ortus.
inter utrumque manet Capricornus corpore mixto
et qui Cretaeo fulget Centaurus in arcu,
communisque Aries aequantem tempora Libram
et Geminos Taurumque pari sub sorte recenset.
  nec tu nulla putes in eo commenta locasse
naturam rerum, quod sunt currentia quaedam,
ut Leo et Arquitenens Ariesque in cornua tortus;
 aut quae recta suis librantur stantia membris,
 ut Virgo et Gemini, fundens et Aquarius undas;
vel quae fessa sedent pigras referentia mentes,
Taurus depositis collo sopitus aratris,

13 (12C) Libra sub emerito considens orbe laborum,
tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris;
quueve iacent, Cancer patulam distentus in alvum,
Scorpios incumbens plano sub pectore terrae,
in latus obliqui Pisces semperque iacentes.
  quod si sollerti circumspicis omnia cura
fraudata invenies amissis sidera membris.
Scorpios in Libra consumit bracchia, Taurus
succidit incurvo claudus pede, lumina Cancro
desunt, Centauro superest et quaeritur unum.
sic nostros casus solatur mundus in astris
exemploque docet patienter damna subire,
omnis cum caelo fortunae pendeat ordo
ipsaque debilibus formentur sidera membris.
  temporibus quoque sunt propriis pollentia signa:
aestas a Geminis, autumnus Virgine surgit,
bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
quattuor in partis scribuntur sidera terna;
hiberna aestivis, autumni verna repugnant.
  nec satis est proprias signorum noscere formas
consensu quoque fata movent et foedere gaudent
atque aliis alia succedunt sorte locoque.
circulus ut dextro signorum clauditur orbe,
in tris aequalis discurrit linea ductus
inque vicem extremis iungit se finibus ipsa,
et, quaecumque ferit, dicuntur signa trigona, **L4[O]**
in tria partitus quod ter cadit angulus astra
quae divisa manent ternis distantia signis.
Laniger ex paribus spatiis duo signa, Leonis
atque Sagittari, diverso conspicit ortu;
Virginis et Tauri Capricorno consonat astrum;
3 (3C) cetera sunt simili ratione triangula signa
per totidem sortis, desunt quae, condita mundo:
[sed discrimen erit dextris scaevisque: sinistra
quae subeunt, quae praecedunt dextra esse feruntur;
dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra.]
hoc satis exemplo est. at, quae divisa quaternis
partibus aequali laterum sunt condita ductu
5 quorum designat normalis virgula sedes,
haec quadrata ferunt. Libram Capricornus et illum
conspicit ante Aries atque ipsum a partibus aequis
Cancer et hunc laeva subeuntis sidera Librae.
semper enim in dextris censentur signa priora.
sic licet in totidem partis diducere cuncta
ternaque bis senis quadrata effingere signis,
quorum proposito reddentur in ordine vires.
  sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
divisum ut signis mundum putet esse quaternis,
aut tribus ac binis signis ornare trigonum,
ut socias vires et amicos exigat ortus

foederaque inveniat mundi cognata per astra,
falsus erit. nam, quina licet sint undique signa,
qui tamen e trinis, quae quinto quoque feruntur
astra loco, fuerint nati, sentire trigoni
non poterunt vires: licet illud nomine servent,
amisere loco dotes numerisque repugnant.
nam, cum sint partes orbis per signa trecentae
et ter vicenae, quas Phoebi circuit ardor,
tertia pars eius numeri latus efficit unum
in tris perducti partes per signa trigoni.
hanv autem numeri non reddit linea summam,
si signum a signo, non pars a parte notetur,
quod, quamvis duo sunt ternis dirimentibus astra,
si tamen extremam laevi primamque prioris
inter se conferre voles numerumque notare,
ter quinquagenas implebunt ordine partes;
transibit numerus formam finisque sequentis
consumet ductus. licet ergo signa trigona
dicantur, partis non servant illa trigonas.
✦ haev eadem species fallet per signa quadrata
(quod, cum totius numeri, qui construit orbem,
ter denae quadrum partes per sidera reddant,
evenit ut, prima signi de parte prioris
si partem ad summam ducatur virga sequentis,
bis sexagenas faciat; sin summa prioris
L4[I] et pars confertur subiuncti prima, duorum
signorum in medio numerum transique referque,
triginta duplicat partes, pars tertia deerit);
et, quamvis quartum a quarto quis computet astrum,
naufragium facient partes unius in ipsis,
non igitur satis est signis numerasse trigona
quadrative fidem quaeri per signa quaterna.
quadrati si forte voles effingere formam,
aut trinis paribus facies cum membra trigoni,
hic poscit quintam partem centesima summa,
illic amittit decimam. sic convenit ordo.
et, quiscumque quater iunctis favet angulus usque,
quaeque loca in triplici signarit linea ductu
cum sinuata viae linquet dispendia recta,
his natura dedit communi foedera lege
inque vicem adfectus et mutua iura favoris.
quocirva non omnis habet genitura trigonis
[consumet ductus licet ergo signa trigona
dicantur partis non servant illa trigonis]
consensum signis, nec, cum sunt forte quadrata,
continua inter se servant commercia rerum.
Manilius distat enim, partis consumat linea iustas
Astro detractetne modum numeri, quem circulus ambit,
nunc tris efficiens, nunc quattuor undique ductus,
quos in plura iubet ratio procedere signa
14 (13C) interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.
sed longe maior vis est per signa trigoni **Manilius**
quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratis. **Astro**
altior est horum submoto linea templo,
illa magis vicina meat caeloque recedit
et propius terras accedit visus eorum
aeraque infectum nostras demittit ad auras.
debilia alternis data sunt commercia signis,
mutua nec magno consensu foedera servant,
invita angusto quod linea flectitur orbe.
nam, cum praeteriens formatur singula limes
sidera et alterno devertitur angulus astro
sexque per anfractus curvatur virgula in orbem,
a Tauro venit in Cancrum, tum Virgine tacta
Scorpion ingreditur, tum te, Capricorne, rigentem
et geminos a te Pisces aversaque Tauri
sidera contingens finit, qua coeperat, orbem.
alterius ductus locus est per transita signa
utque ea praetereas, quae sunt mihi, singula, dicta,
flexibus et totidem similis sit circulus illi.
transversos igitur fugiunt subeuntia visus,
quod nimis inclinata iacent limisque videntur
vicinoque latent: ex recto certior ictus.
tertia convexo conduntur signa recessu;
et, quia succedit convexo linea caelo
singula circuitu quae tantum transeat astra, **L5[O]**
vis eius procul est altoque vagatur Olympo
et tenuis vires ex longo mittit in orbem.
sed tamen est illis foedus sub lege propinqua,
quod non diversum genus est coeuntibus astris,
mascula sed maribus respondent, cetera sexus
4 (4C) feminei secum iungunt commercia mundi.
sic, quamquam alternis, par est natura figuris,
et cognata iacent generis sub legibus astra.
iam vero nulla est haerentibus addita signis
gratia; nam consensus hebet, quia visus ademptus.
in seducta ferunt animos, quae cernere possunt.
sunt etiam adversi generis conexa per orbem
6 mascula femineis semperque obsessa vicissim.
[disparibus non ulla datur concordia signis.]
sexta quoque in nullas numerantur commoda, vires,
virgula per totum quod par non ducitur orbem
sed duo signa ferit mediis submota quaternis,
tertius absumpto ductus non sufficit orbe.
at, quae diversis e partibus astra refulgent
per medium adverso mundum pendentia vultu
et toto divisa manent contraria caelo
septima quaeque, loco quamvis submota feruntur,
ex longo tamen illa valent viresque ministrant
vel bello vel pace suas, ut tempora poscunt,

nunc foedus stellis, nunc et dictantibus iras.
quod si forte libet, quae sunt contraria, signa
per titulos celebrare suos sedesque, memento
solstitium brumae, Capricornum opponere Cancro,
Lanigerum Librae (par nox in utroque diesque est),
Piscibus Erigonen, iuvenique urnaeque Leonem;
Scorpios e summo cum fulget, Taurus in imo est,
et cadit Arquitenens Geminis orientibus orbi.
[obseruant inter sese contraria cursus.]
sed, quamquam adversis fulgent contraria signis,
natura tamen interdum sociata feruntur,
et genere amplexis concordia mutua surgit:
mascula se paribus vel sic, diversa suorum
respondent generi. Pisces et Virginis artus
adversi volitant, sed amant communia iura,
et vincit natura locum; sed vincitur ipsa
temporibus, Cancerque tibi, Capricorne, repugnat
femina femineo, quia brumae dissidet aestas.
hinc rigor et glacies nivibusque albentia rura,
✦ hinc sitis et sudor nudusque in collibus orbis,
aestivosque dies aequat nox frigida brumae.
sic bellum natura gerit, discordat et annus,
ne mirere in ea pugnantia sidera parte.
at non Lanigeri signum Libraeque repugnant
in totum, quia ver autumno tempore differt
L5[I] (fructibus hov implet maturis, floribus illud)
sed ratione parist, aequatis nocte diebus,
temporaque efficiunt simili concordia textu
permixtosque dies, mediis hiemem inter et aestum
articulis unum servantia utrumque teporem,
quo minus infesto decertent sidera bello.
talis erit ratio diversis addita signis.
his animadversis rebus quae proxima cura?
noscere tutelas adiectaque numina signis
et quae cuique deo rerum natura dicavit,
cum divina dedit magnis virtutibus ora
condidit et varias sacro sub nomine vires,
pondus uti rebus persona imponere posset.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,
formosos Phoebus Geminos; Cyllenie, Cancrum,
Iuppiter, et cum matre deum regis ipse Leonem;
spicifera est Virgo Cereris fabricataque Libra
Vulcani; pugnax Mavorti Scorpios haeret;
venantem Diana virum, sed partis equinae,
atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta;
e Iovis adverso Iunonis Aquarius astrum est
Manilius agnoscitque suos Neptunus in aethere Pisces.
Astro hinc quoque magna tibi venient momenta futuri,
cum ratio tua per stellas et sidera curret
argumenta petens omni de parte viasque

15 (14C) artis, ut ingenio divina potentia surgat
exaequentque fidem caelo mortalia corda. **Manilius**
accipe divisas hominis per sidera partes **Astro**
singulaque in propriis parentia membra figuris,
in quis praecipuas toto de corpore vires
exercent. Aries caput est ante omnia princeps
sortitus censusque sui pulcherrima colla
Taurus, et in Geminis aequali bracchia sorte
seribuntur conexa umeris, pectusque locatum
sub Cancro est, laterum regnum scapulaeque Leonis,
Virginis in propriam descendunt ilia sortem,
Libra regit clunes, et Scorpios inguine gaudet,
Centauro femina accedunt, Capricornus utrisque
inperitat genibus, crurum fundentis Aquari
arbitrium est, Piscesque pedum sibi iura reposcunt.
quin etiam propriis inter se legibus astra
conveniunt, ut certa gerant commercia rerum,
inque vicem praestant visus atque auribus haerent
aut odium foedusve gerunt, conversaque quaedam
in semet proprio ducuntur plena favore.
idcirco adversis non numquam est gratia signis,
et bellum sociata gerunt; alienaque sede
inter se generant coniunctos omne per aevum,
a triquetrisque orti pugnant fugiuntque vicissim;
quod deus, in leges mundum cum conderet omnem,
adfectus quoque divisit variantibus astris, **L6[O]**
atque aliorum oculos, aliorum contulit aures,
iunxit amicitias horum sub foedere certo,
cernere ut inter se possent audireque quaedam,
diligerent alia et noxas bellumque moverent,
his etiam propriae foret indulgentia sortis,
5 (5C) ut se diligerent semper sibique ipsa placerent;
sicut naturas hominum plerasque videmus
qui genus ex signis ducunt formantibus ortus.
consilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est,
audit se Libramque videt, frustratur amando
Taurum; Lanigero qui fraudem nectit et ultra
fulgentis geminos audit per sidera Pisces,
7 Virgine mens capitur visa. sic vexerat ante
Europam dorso retinentem cornua laeva
indutusque Iovi. Geminorum ducitur auris
ad iuvenem aeternas fundentem Piscibus undas
inque ipsos animus Pisces oculique Leonem.
Cancer et adverso Capricornus conditus astro
in semet vertunt oculos, in mutua tendunt
auribus, et Cancri captatur Aquarius astu.
at Leo cum Geminis aciem coniungit et aurem
Centauro ferus et Capricorn diligit astrum.
Erigone Taurum spectat sed Scorpion audit
atque Sagittifero conatur nectere fraudem.

Libra suos sequitur sensus solumque videndo
Lanigerum atque animo complexa est Scorpion infra.
ille videt Pisces, audit quae proxima Librae.
nec non Arquitenens magno parere Leoni
auribus atque oculis sinum fundentis Aquari
conspicere adsuevit solamque ex omnibus astris
diligit Erigonen. contra Capricornus in ipsum
convertit visus (quid enim mirabitur ille
maius, in Augusti felix cum fulserit ortum?)
auribus et summi captat fastigia Cancri.
at nudus Geminis intendit Aquarius aurem
sublimemque colit Cancrum spectatque reducta
tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion acrem
derexere aciem cupiuntque adtendere Taurum.
has natura vices tribuit, cum sidera fixit.
his orti similes referunt per mutua sensus,
audire ut cupiant alios aliosque videre,
[horum odio nunc horum idem ducuntur amore]
illis insidias tendant, captentur ab illis.
◆ quin adversa meant alterna trigona trigonis,
alteraque in bellum diverso limite ducit
linea. sic veri per totum consonat ordo.
namque Aries, Leo et Arquitenens, sociata trigona
signa, negant Chelis foedus totique trigono
quod Gemini excipiunt fundens et Aquarius undas.
L6[I] idque duplex ratio cogit verum esse fateri,
quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
quodque aeterna manent hominum bella atque ferarum.
[humana est facies Librae, diversa Leonis.]
idcirco et cedunt pecudes, quod viribus amplis
consilium est maius. victus Leo fulget in astris,
aurea Lanigero concessit sidera pellis,
ipse suae parti Centaurus tergore cedit,
usque adeo est minor huic virtus. quid mirer ab illis
nascentis Librae superari posse trigono?
quin etiam brevior ratio est per signa sequenda:
nam, quaceumque nitent humana condita forma
astra, manent illis inimica et victa ferarum.
sed tamen in proprias secedunt singula mentes
et privata gerunt secretis hostibus arma.
Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis
et Libra Geminisque et eis quos perluit Unda.
in partus Tauri sub Cancro nata feruntur
pectora et in Chelis et quae dat Scorpius acer
et Pisces. at quos Geminorum sidera formant
his cum Lanigero bellum est eiusque trigono.
Manilius in Cancro genitos Capricorni semina laedunt
Astro et Librae partus et quos dat Virginis astruim
quique sub aversi numerantur sidere Tauri.
2.550 Lanigeri communis erit rabidique Leonis
16 (15C) hostis, et a totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Cancrumque timet geminique sub arcu
Centauri et Pisces et te, Capricorne, rigentem.
maxima turba petit Libram, Capricornus et illi
adversus Cancer, Iuvenis quod utrimque quadratum est
quaeque in Lanigeri numerantur signa trigonum.
Scorpios in totidem fecundus creditur hostis;
aequoreum invenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
Erigonen Libramque fugit metuendus et ipse,
quique Sagittari veniunt de sidere partus.
hos Geminis nati Libraque et Virgine et Urna
depressisse volent. naturae lege iubente
haec eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
at quos aeternis perfundit Aquarius undis
in pugnam Nemeaeus agit totumque trigonum,
turba sub unius iuvenis virtute ferarum.
Piscibus exortos vicinus Aquarius urguet
et gemini fratres et quos dat Virginis astrum
quique Sagittari descendunt sidere nati.
nec sola est ratio quae dat nascentibus arma
inque odium generat partus et mutua bella;
sed plerumque manent inimica tertia quaeque
lege, in transversum vultu defixa maligno,
quodque, manent quaecumque loco contraria signa
adversosque gerunt inter se septima visus,
tertia quaeque illis utriusque trigona feruntur; **L6[I]**
ne sit mirandum si foedus non datur astris
quae sunt adversis signis cognata trigona.
per tot signorum species contraria surgunt
corpora totque modis totiens inimica creantur.
idcirco nihil ex semet natura creavit
6 (6C) foedere amicitiae maius nec rarius umquam.
unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes
ipse mori; lis una fuit per saecula mortis,
alter quod raperet fatum, non cederet alter;
[et duo qui potuere sequi vix noxia poenis
optavitque reum sponsor non posse reverti
sponsoremque reus timuit ne solveret ipsum]
8 perque tot aetates hominum, tot tempora et annos,
tot bella et varios etiam sub pace labores,
cum Fortuna fidem quaerat, vix invenit usquam.
at quanta est scelerum moles per saecula cuncta
quamque onus invidiae non excusabile terris!
venales ad fata patres matrumque sepulchra {...}
imposuit Phoebus noctem terrasque reliquit.
quid loquar eversas urbes et prodita templa
et varias pacis clades et mixta venena **Manilius**
insidiasque fori, caedes in moenibus ipsis **Astro**
et sub amicitiae grassantem nomine turbam?
in populo scelus est et abundant cuncta furoris. **2**.600

et fas atque nefas mixtum, legesque per ipsas
Manilius saevit nequities; poenas iam noxia vincit.
Astro scilicet, in multis quoniam discordia signis
corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
et fidei rarum foedus paucisque tributum,
utque sibi caelum sic tellus dissidet ipsa
atque hominum gentes inimica sorte feruntur.
  si tamen et cognata cupis dinoscere signa,
quae iungant animos et amica sorte ferantur,
Lanigeri partus cum toto iunge trigono.
simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
prosequitur genitos et te, Centaure, creatos
quam colitur. namque est natura mitius astrum
expositumque suae noxae, nec fraudibus ullis,
nec minus ingenio molli quam corpore constans:
illis est feritas signis praedaeque cupido,
venalisque animus non numquam excedere cogit
commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
at, cum Lanigeri partus sub utroque | trigono
✦ non parcit; sed rara gerit pro tempore bella,
quod feritas utriusque minas praetendere cogit.
[plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
cui commixtus homo est, quam te, Nemeaee, sub uno.]
idcirco et pax est signis et mixta querella.
quin etiam Tauri Capricorno iungitur astrum,
L6[O] nec magis illorum coeunt ad foedera mentes;
Virgineos etiam partus, quicumque creantur
Tauro, complecti cupiunt, sed saepe queruntur.
quos Geminique dabunt Chelaeque et Aquarius ortus
unum pectus habent fideique inmobile vinclum,
[magnis erit Geminis amor et concordia duplex]
magnus et in multos ceniet successus amicos.
Scorpios et Cancer fraterna in nomina ducunt
ex semet genitos, nec non et Piscibus orti
concordant illis. saepe est et subdolus actus:
Scorpius aspergit noxas sub nomine amici;
at, quibus in lucem Pisces venientibus adsunt,
his non una manet semper sententia cordi,
conmutant animos interdum et foedera rumpunt
ac repetunt, tectaeque lues sub fronte vagantur.
sic erit e signis odium tibi paxque notanda.
in terris geniti tali sub lege creantur;
nec satis hoc, tantum solis insistere signis:
contemplare locum caeli sedemque vagarum.
parte genus variant et vires linea mutat.
nam sua quadratis beniunt, sua iura trigonis
et quae per senos decurrit virgula tractus
quaeque secat medium transverso limite caelum;
hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem,
quaeque illic sumunt iras hue acta reponunt.

17 (16C) distat enim surgatne eadem subeatne cadatne.
crebrius adversis odium est, cognata quadratis
corpora censentur signis et amica trigonis.
nec ratio obscura est; nam quartum quodque locavit
eiusdem generis signum natura per orbem.
quattuor aequali caelum discrimine signant
in quibus articulos anni deus ipse creavit,
ver Aries, Cererem Cancer Bacchumque ministrans
Libra, caper brumam genitusque ad frigora piscis.
nec non et duplici quae sunt conexa figura
quartum quemque locum retinent: duo cernere Pisces
et geminos iuvenis duplicemque in Virgine formam
et duo Centauri licet uno corpora textu.
sic et simplicibus signis stat forma quadrata;
nam neque Taurus habet comitem, nec iungitur ulli
horrendus Leo, nec metuit sine conpare quemquam
Scorpius, atque uno censetur Aquarius astro.
sic quaecumque manent quadrato condita templo
signa parem referunt numeris aut tempore sortem
ac veluti cognata manent sub foedere tali.
idcirco adfines signant gradibusque propinquis
accedunt unaque tenent sub imagine natos.
longior in spatium porrecta est linea maius
quae tribus emensis signis facit astra trigona.
haec ad amicitias imitantes iura gradumque
sanguinis atque animis haerentia foedera ducunt, L5[I]
utque ipsa ex longo coeunt submota recessu
sic nos coniungunt maioribus intervallis.
haec meliora putant, mentes quae iungere possunt,
quam quae non numquam foedus sub sanguine fallunt.
proxima vicinis subscribunt, tertia quaeque
7 (7C) hospitibus. sic astrorum servabitur ordo,
quoquot cardinibus, propriae variante, moventur.
quae quamquam in partis divisi quattuor orbis
sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati
censentur: minor est numeri quam cardinis usus.
adde suas partes signis, sua partibus astra;
nam nihil in totum servit sibi, mixta feruntur,
9 ipsis dant fines astris capiuntque vicissim.
quae mihi mox certo digesta sub ordine surgent.
omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
pacata infestis signa ut discernere possis.
  perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam
et tantum Graio signari nomine passam,
dodecatemoria, in titulo signantia causas.
nam, cum tricenas per partis sidera constent,
rursus bis senis numerus diducitur omnis; Manilius
ipsa igitur ratio binas in partibus esse Astro
dimidiasque docet partes. his finibus ecce
21 dodecatemorium constans, bis senaque tanta

omnibus in signis; quae mundi conditor ille
attribuit totidem numero fulgentibus astris,
ut sociata forent alterna sidera sorte,
et similis sibi mundus, et omnia in omnibus astra,
quorum mixturis regeret concordia corpus
et tutela foret communi mutua causa.
idcirco, quamquam signis nascantur eisdem,
diversos referunt mores inimicaque vota;
et saepe in peius deerrat natura maremque
femina subsequitur: miscentur sidere partus,
singula divisis variant quod partibus astra,
dodecatemoriis proprias mutantia vires.
nunc, quod sit cuiusque, canam, quove ordine constent,
ne vagus ignotis signorum partibus erres.
ipsa suo retinent primas in corpore partes
sidera, vicinae subeuntibus adtribuuntur,
cetera pro numero ducunt ex ordine partes,
ultima et extremis ratio conceditur astris.
singula sic retinent binas in sidere quoque
dimidiasque eius partes, et summa repletur
sortibus exactis triginta sidere in omni.
nec genus est unum, ratio nec prodita simplex,
pluribus inque modis verum natura locavit
diduxitque vias voluitque per omnia quaeri.
haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem.
L5[O] quacumque in parti nascentum tempore Luna
constiterit, numeris hance ter dispone quaternis,
sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
quaeque hinc defuerant partes numerare memento.
proxima tricenas pariterque sequentia ducunt.
hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
in binas sortes adiecta parte locetur
dimidia, reliquis tribuantur ut ordine signis.
in quo destituent, eius tum Luna tenebit
dodecatemorium signi; post cetera ducet
ordine quodque suo, sicut stant astra locata.
haec quoque te ratio ne fallat, percipe paucis
(maior in effectu minor est) e partibus ipsis
dodecatemorii quota sit quod dicitur esse
dodecatemorium. namque id per quinque notatur
partis; nam totidem praefulgent sidera caelo
quae vaga dicuntur, ducunt ct singula sortes
dimidias viresque in eis et iura capessunt.
in quo quaeque igitur stellae quandoque locatae
dodecatemorio fuerint spectare decebit;
cuius enim stella in fines in sidere quoque
inciderit, dabit effectus in viribus eius.
undique miscenda est ratio per quam omnia constant.
verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam;

18 (17C) nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
ut, cum pereeptis steterit fiducia membris,
sic totum corpus facili ratione notetur
et bene de summa veniat post singula carmen.
ut rudibus pueris monstratur littera primum
per faciem nomenque suum, tum ponitur usus,
tum coniuncta suis formatur syllaba nodis,
hinc verbi structura venit per membra legendi,
tunc rerum vires atque artis traditur usus
perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
singulaque in summam prodest didicisse priora
(quae nisi constiterint primis fundata elementis,
versaque quae propere dederint praecepta magistri),
ecfluat in vanum rerum praeposterus ordo
sic mihi, per totum volitanti carmine mundum
erutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata, canenti
quoque deus regnat revocanti numen in artem,
per partes ducenda fides et singula rerum
sunt gradibus tradenda suis, ut, cum omnia certa
notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
ac, velut, in nudis cum surgunt montibus urbes
conditor et vacuos muris circumdare colles
destinat, ante manus quam temptet scindere fossas
feruit opus (ruit ecce nemus, saltusque vetusti
procumbunt solemque novum, nova sidera cernunt, L4[I]
pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum
antiquasque domos et nota cubilia linquunt,
ast alii silicem in muros et marmora templis
rimantur, ferrique rigor per tempora nota
quaeritur, hinc artes, hinc omnis convenit usus),
8 (8C) tunc demum consurgit opus, cum cuncta supersunt,
ne medios rumpat cursus praepostera cura,
sic mihi conanti tantae succedere moli
materies primum rerum, ratione remota,
tradenda est, ratio sit ne post irrita neve
argumenta novis stupeant nascentia rebus.
ergo age noscendis animum compone sagacem
10 cardinibus, qui per mundum sunt quattuor omnes
dispositi semper mutantque volantia signa:
unus ab exortu caeli nascentis in orbem,
qua primum terras aequali limite cernit,
alter ab adversa respondens aetheris ora,
unde fugit mundus praecepsque in Tartara tendit;
tertius excelsi signat fastigia caeli,
quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis
reclinatque diem mediasque examinat umbras;
ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
in quo principium est reditus finisque cadendi
sideribus, pariterque occasus cernit et ortus.

haec loca praecipuas vires summosque per artem
fatorum effectus referunt, quod totus in illis
nititur aeternis **veluti compagibus orbis**;
quae nisi perpetuis alterna sorte volantem
cursibus excipiant nectantque in vincula, bina
per latera atque imum templi summumque cacumen,
dissociata fluat resoluto machina mundo.
  sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
et pro sorte loci variant atque ordine distant.
primus erit, summmi qui regnat culmine caeli
et medium tenui partitur limite mundum;
quem capit excelsa sublimem Gloria sede
(scilicet haec tutela decet fastigia summa),
quicquid ut emineat sibi vindicet et decus omne
adserat et varios tribuendo regnet honores,
hinc favor et species atque omnis gratia vulgi,
reddere iura foro, componere legibus orbem
foederibusque suis externas iungere gentes
et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
✦ proximus, est ima quamquam statione locatus,
sustinet aeternis nixum radicibus orbem,
effectu minor in specie sed maior in usu.
fundamenta tenet rerum censusque gubernat,
quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis
atque ex occulto quantim contingere possit.
L4[O] tertius atque illi tollens in parte, nitentem
qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
unde dies redit et tempus describit in horas,
hinc inter Graias horoscopus editur urbes,
nec capit externum proprio quia nomine gaudet.
hunc penes arbitrium vitae est, hie regula morum,
fortunamque dabit rebus, ducetque per artes,
qualiaque excipiant nascentis tempora prima,
quos capiant cultus, quali sint sede creati,
utcumque admixtis subscribent viribus astra.
ultimus, emenso qui condit sidera mundo
occasumque tenens submersum despicit orbem,
pertinet ad rerum summas finemque laborum,
coniugia atque epulas extremaque tempora vitae
otiaque et coetus hominum cultusque deorum.
  nec contentus eris percepto cardine quoque:
intervalla etiam memori sunt mente notanda
per maius dimensa suas reddentia vires.
quicquid ab exortu summum curvatur in orbem,
aetatis primae nascentisque adserit annos.
quod summo premitur devexum culmine mundi
donec ad occasus veniat, puerilibus annis
succedit teneramque regit sub sede iuventam.
quae pars occasus infra est imumque sub orbem
descendit, regit haec maturae tempora vitae
19 (18C) perpetua serie varioque exercita cursu.
at, qua perficitur cursus redeunte sub imo,
tarda supinatum lassatis viribus arcum
ascendens, seros demum complectitur annos
labentemque diem vitae tremulamque senectam.
  omne quidem signum sub qualicumque figura
partibus inficitur mundi; locus imperat astris
et dotes noxamque facit; vertuntur in orbem
singula et accipiunt vires caeloque remittunt.
vincit enim natura genus legesque ministrat
finibus in propriis et praetereuntia cogit
esse sui moris, vario nunc ditia honore,
nunc sterilis poenam referentia sidera sedis.
quae super exortum est a summo tertia caelo,
infelix regio rebusque inimica futuris
et vitio fecunda nimis; nec sola, sed illi
par erit, adverso quae fulget sidere sedes
iuncta sub occasu. neu praestet, cardine mundi
utraque praetenta fertur deiecta ruina.
porta laboris erit: scandendum est atque cadendum.
nec melior super occasus contraque sub ortu
sors agitur mundi: praeceps haec, illa supina
pendens aut metuit vicino cardine finem
aut fraudata cadet. merito Typhonis habentur
horrendae sedes, quem Tellus saeva profudit,
cum bellum caelo peperit nec matre minores **L3[I]**
extiterunt partus. sed fulmine rursus in alvum
conpulsi, montesque super rediere cadentes,
cessit et in tumulum belli vitaeque Typhoeus.
ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetna.
at, quae fulgentis sequitur fastigia caeli
9 (9C) proxima, neve ipst cedat, cui iungitur, astro,
spe melior, palmainque petens victrixque priorum
altius insurgit: summae comes addita finis,
in peiusque manent cursus nec vota supersunt.
quocirca minime mirum, si proxima summo
atque eadem integrior Fortunae sorte dicatur
quoi titulus Felix. censum sic proxima Graiae
11 nostra subit linguae vertitque a nomine nomen.
Iuppiter hac habitat: venerandam crede regenti.
huic in perversum similis deiecta sub orbe
imaque submersi contingens culmina mundi,
adversa quae parte nitet, defessa peracta
militia rursusque novo devota labori
cardinis et subitura iugum sortemque potentem
nondum sentit onus mundi, iam sperat honorem.
Daemonien memorant Grai, Romana per ora
quaeritur inversus titulus. sub corde sagaci
conde locum numenque dei nomenque potentis,
quae tibi posterius magnos revocentur ad usus.

Manilius Astro

hic momenta manent nostrae plerumque salutis
Manilius bellaque morborum caecis pugnantia telis,
Astro viribus ambiguam geminis casusque deique
nunc huc nunc illuc sortem mutantis utraque.
sed medium post astra diem curvataque primum
culmina nutantis summo de vertice mundi
aethra Phoebus alit; sub quo quae corpora nostra
concipiunt vitia et fortunam, ex viribus eius
decernunt. Deus ille locus sub nomine Graio
dicitur. huic adversa nitens, quae prima resurgit
sedibus ex imis iterumque reducit Olympum,
pars mundi fulvumque nitet mortisque gubernat;
et dominam agnoscit Phoeben, fraterna videntem
regna per adversas caeli fulgentia partes
fataque damnosis imitantem finibus oris.
huic parti Dea nomen erit Romana per ora,
Graecia voce sua titulum designat eundem.
arce sed in caeli, qua summa acclivia finem
inωeniunt, qua principium declivia sumunt,
✦ culminaque insurgunt occasus inter et ortus
suspenduntque suo libratum examine mundum,
adserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem
et velut in facie mundi sua collocat ora,
per quae humana regit. propria est haec reddita parti
vis, ut conubia et thalamos taedasque gubernet:
L3[O] haec tutela decet Venerem, sua tela movere.
nomen erit Fortuna loco, quod percipe mente,
ut brevia in longo conpendia carmine praestem.
at, qua subsidit converso cardine mundus
fundamenta tenens, aversum et suspicit orbem
ac media sub nocte iacet, Saturnus in illa
parte suas agitat vires, deiectus et ipse
imperio quondam mundi solioque deorum,
et pater in patrios exercet numina casus
[fortunam senum. prima est tutela duorum,]
[nascentum atque patrum, quae tali condita partest]
[asperum erit templum. titulus quem Graecia fecit]
Daemonium signat dignas pro nomine vires.
nunc age surgentem primo de cardine mundum
respice, qua solitos nascentia signa recursus
incipiunt, viridis gelidis et Phoebus ab undis
enatat et fulvo paulatim accenditur igne
haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate,
pro facie signata nota, quod nomen et ipsi
[auctores tibi dant artes qua ducit Olympum]
in qua fortunam natorum condidit omnem
natura, ex illa suspendit vota parentum.
unus in occasu locus est super. ille ruentem
praecipitat mundum terris et sidera mergit,
tergaque prospectat Phoebi, qui viderat ora;
20 ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur
et finem vitae retinet
hic etiam ipse dies moritur, tellusque per orbem
subripit et noctis captum sub carcere claudit.
nec non et fidei tutelam vindicat ipsi
pectoris et pondus. tanta est in sede potestas
quae vocat et condit Phoebum recipitque refertque,
consummatque diem. tali sub lege notandae
templorum tibi sunt vires; quae pervolat omnis
astrorum series ducitque et commodat illis
ipsa suas leges, stellaeque ex ordine certo,
ut natura sinit, lustrant, variasque locorum
efficiunt vires, utcumque aliena capessunt
regna et in externis subsidunt hospita castris.
haec mihi sub certa stellarum parte canentur;
nunc satis est caeli partes titulosque notasse
effectusque loci per se cuiusque deosque.
[cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
octotropos; per quod stellae diversa volantes
quos reddant motus, proprio venit ordine rerum.]
IN nova surgentem maioraque viribus ausum
nec per inaccessos metuentem vadere saltus
ducite, Pierides. vestros extendere fines
conor et ignotos in carmina ducere census.
non ego in excidium caeli nascentia bella
fulminis et flammis partus in matre sepultos,
non coniuratos reges Troiaque cadente
Hectora venalem cineri Priamumque ferentem,
Colchida nec referam vendentem regna parentis
et lacerum fratrem stupro, segetesque virorum
taurorumque trucis flammas vigilemque draconem
10 et reduces annos auroque incendia facta
et male conceptos partus peiusque necatos;
non annosa canam Messanae bella nocentis,
septenosve duces ereptaque fulmine fammis
moenia Thebarum et victam quia vicerat urbem,
germanosve patris referam matrisque nepotes,
natorumue epulas conversaque sidera retro
12 ereptumque diem, nec Persica bella profundo
indicta et magna pontum sub classe latentem
inmissumque fretum terris, iter aequoris undis;
non regis magni spatio maiore canenda
quam sunt acta loquar. Romanae gentis origo,
quotque duces urbis tot bella atque otia, et omnis
in populi unius leges ut cesserit orbis,
differtur. facile est ventis dare vela secundis
fecundumque solum varias agitare per artes
auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
materies niteat. speciosis condere rebus
carmina vulgatum est, opus et componere simplex.

at mihi per numeros ignotaque nomina rerum
temporaque et varios casus momentaque mundi
signorumque vices partesque in partibus ipsis
luctandum est. quae nosse nimis, quid, dicere quantum est?
carmine quid proprio? pedibus quid iungere certis?
huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
aurem oculosque potes, veras et percipe voces.
inpendas animum; nec dulcia carmina quaeras:
ornari res ipsa negat contenta doceri.
et, si qua externa referentur nomina lingua,
hoc operis, non vatis erit: non omnia flecti
possunt, et propria melius sub voce notantur.
nunc age subtili rem summam perspice cura,
quae tibi praecipuos usus monstrata ministret
et certas det in arte vias ad fata videnda,
si bene constiterit vigilanti condita sensu.
principium rerum et custos natura latentum
(cum tantas strueret moles per moenia mundi
et circum fusis orbem concluderet astris
undique pendentem in medium, diversaque membra
ordinibus certis sociaret corpus in unum,
aeraque et terras flammamque undamque natantem
mutua in alternum praebere alimenta iuberet,
ut tot pugnantis regeret concordia causas
staretque alterno religatus foedere mundus),
L2[O] exceptum a summa ne quid ratione maneret
et quod erat mundi mundo regeretur ab ipso,
fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris,
quae summas operum partes, quae lucis honorem,
quae famam adsererent, quae nunquam fessa volarent.
quae, quasi, per mediam, mundi praecordia, partem
disposita, obtineant, Phoebum lunamque vagasque
evincunt stellas nec non vincuntur et ipsa,
his regimen natura dedit, propriasque sacravit
unicuique vices sanxitque per omnia summam,
undique uti fati ratio traheretur in unum.
nam, quodcumque genus rerum, quotcumque labores
quaeque opera atque artes, quicumque per omnia casus
humana in vita poterant contingere, sorte
conplexa est, tot et in partes, quot et astra locarat,
disposuit, certasque vices, sua munera cuique
attribuit, totumque hominis per sidera censum
ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
confinis parti vicinis staret in astris.
horum operum sortes ad singula signa locavit,
non ut in aeterna caeli statione manerent
et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
ex isdem repetita locis, sed tempore sedes
nascentum acciperent proprias signisque migrarent
atque alias ali sors quaeque accederet astro,
ut caperet genitura novam per sidera formam
nec tamen incerto confunderet omnia motu.
sed, cum pars operum quae prima condita sorte est
accepit propriam nascentis tempore sedem,
cetera succedunt signisque sequentibus haerent.
ordo ducem sequitur donec venit orbis in orbem.
has autem facies rerum per signa locatas,
in quibus omnis erit fortunae condita summa,
ut cursu stellae septem laeduntve iuvantve
cardinibusve movet divina potentia mundum,
sic felix aut triste venit per singula fatum
talis et illius sors est speranda negoti.
haec mihi sollemni sunt ordine cuncta canenda
et titulis signanda suis rerumque figuris,
ut pateat positura operum nomenque genusque.
Fortunae sors prima data est. hoc illa per artem
censetur titulo, quia proxima continet in se
fundamenta domus domuique haerentia cuncta:
qui modus in servis, qui sit concessus in arvis
quamque datum magnas operum componere moles,
ut vaga fulgentis concordant sidera caeli.
post hinc militiae locus est, qua quidquid in armis
quodque peregrinas inter versantibus urbes
accidere adsuevit titulo conprenditur uno.
tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
hoc quoque militiae genus est, civilibus actis
conpositum, fideique tenet parentia vincla;
format amicitias et saepe cadentia frustra
officia, et cultus contingant praemia quanta
edocet, adpositis cum mundus consonat astris.
iudiciorum opus in quarto natura locavit
fortunamque fori: fundentem verba patronum
pendentemque reum lingua rostrisque loquentis
inpositum, et populo nudantem condita iura
atque expensa sua solventem iurgia fronte,
cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
quidquid propositas inter facundia leges
efficit, hoc totum partem concessit in unam
13 atque, utcumque regunt dominantia sidera, paret.
quintus coniugio gradus est per signa dicatus
et socios tenet et committem hospitis una
iungitur et similis coniungens foedus amicos.
in sexta dives numeratur copia sede
atque adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
contingant usus monet, altera quam diuturni,
sidera ut inclinant vires et templa gubernant.
septima censetur saevis horrenda periclis,
si male subscribunt stellae per signa locatae.
nobilitas tenet octavam, qua constat honoris
condicio et famae modus et genus et specioso
gratia praetexto. nonus locus occupat omnem

EXCLUDED:

216a obtineat summit demersosue aequoris undis
417a signorum: nunc in noscenda pone laborem
549a atque dies atque hora simul: sibi discrepat ordo.
549b saepe fit ut, nutis tulerint qui sideris annum,

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (SILVER AGE)
base text: A. E. Housman (1916)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

This **UNRESTRICTED INTERLEAVABLE LAYOUT** of this **PUBLIC DOMAIN TEXT** is available for free at ARCHIVE.ORG (LINK).

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 682 lines 2.0

PRINT:
26 to **33**

As some way-faring Man, who wanders o'er 2
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

MANILIUS

ASTRONOMICA

BOOK 3

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

PREVIEW
Book 4

3

IN nova surgentem maioraque viribus ausum
nec per inaccessos metuentem vadere saltus
ducite, Pierides. vestros extendere fines
conor et ignotos in carmina ducere census.
non ego in excidium caeli nascentia bella
fulminis et flammis partus in matre sepultos,
non coniuratos reges Troiaque cadente
Hectora venalem cineri Priamumque ferentem,
Colchida nec referam vendentem regna parentis
et lacerum fratrem stupro, segetesque virorum
taurorumque trucis flammas vigilemque draconem
et reduces annos auroque incendia facta
et male conceptos partus peiusque necatos;
non annosa canam Messanae bella nocentis,
septenosve duces ereptaque fulmine fammis
moenia Thebarum et victam quia vicerat urbem,
germanosve patris referam matrisque nepotes,
natorumue epulas conversaque sidera retro
ereptumque diem, nec Persica bella profundo
indicta et magna pontum sub classe latentem
inmissumque fretum terris, iter aequoris undis;
non regis magni spatio maiore canenda
quam sunt acta loquar. Romanae gentis origo,
quotque duces urbis tot bella atque otia, et omnis
in populi unius leges ut cesserit orbis,
L1[I] differtur. facile est ventis dare vela secundis
fecundumque solum varias agitare per artes
auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
materies niteat. speciosis condere rebus
carmina vulgatum est, opus et componere simplex.
at mihi per numeros ignotaque nomina rerum
◆ temporaque et varios casus momentaque mundi
signorumque vices partesque in partibus ipsis
luctandum est. quae nosse nimis, quid, dicere quantum est?
carmine quid proprio? pedibus quid iungere certis?
huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
aurem oculosque potes, veras et percipe voces.
inpendas animum; nec dulcia carmina quaeras:
ornari res ipsa negat contenta doceri.
et, si qua externa referentur nomina lingua,
hoc operis, non vatis erit: non omnia flecti
possunt, et propria melius sub voce notantur.
nunc age subtili rem summam perspice cura,
quae tibi praecipuos usus monstrata ministret
et certas det in arte vias ad fata videnda,
si bene constiterit vigilanti condita sensu.

principium rerum et custos natura latentum
(cum tantas strueret moles per moenia mundi
et circum fusis orbem concluderet astris
undique pendentem in medium, diversaque membra
21 (19C) ordinibus certis sociaret corpus in unum,
aeraque et terras flammamque undamque natantem
Manilius Astro
mutua in alternum praebere alimenta iuberet,
ut tot pugnantis regeret concordia causas
staretque alterno religatus foedere mundus),
exceptum a summa ne quid ratione maneret
et quod erat mundi mundo regeretur ab ipso,
fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris,
quae summas operum partes, quae lucis honorem,
quae famam adsererent, quae nunquam fessa volarent.
quae, quasi, per mediam, mundi praecordia, partem
disposita, obtineant, Phoebum lunamque vagasque
evincunt stellas nec non vincuntur et ipsa,
his regimen natura dedit, propriasque sacravit
unicuique vices sanxitque per omnia summam,
undique uti fati ratio traheretur in unum.
nam, quodcumque genus rerum, quotcumque labores
quaeque opera atque artes, quicumque per omnia casus
humana in vita poterant contingere, sorte
conplexa est, tot et in partes, quot et astra locarat,
disposuit, certasque vices, sua munera cuique
attribuit, totumque hominis per sidera censum
ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
confinis parti vicinis staret in astris.
horum operum sortes ad singula signa locavit,
non ut in aeterna caeli statione manerent L2[O]
et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
ex isdem repetita locis, sed tempore sedes
nascentum acciperent proprias signisque migrarent
atque alias ali sors quaeque accederet astro,
ut caperet genitura novam per sidera formam
1 (1C) nec tamen incerto confunderet omnia motu.
sed, cum pars operum quae prima condita sorte est
accepit propriam nascentis tempore sedem,
cetera succedunt signisque sequentibus haerent.
ordo ducem sequitur donec venit orbis in orbem.
has autem facies rerum per signa locatas,
in quibus omnis erit fortunae condita summa,
3 ut cursu stellae septem laeduntve iuvantve
cardinibusue movet divina potentia mundum,
sic felix aut triste venit per singula fatum
talis et illius sors est speranda negoti.
haec mihi sollemni sunt ordine cuncta canenda
et titulis signanda suis rerumque figuris,
ut pateat positura operum nomenque genusque.
Fortunae sors prima data est. hoc illa per artem
censetur titulo, quia proxima continet in se
fundamenta domus domuique haerentia cuncta:
qui modus in servis, qui sit concessus in arvis
quamque datum magnas operum componere moles,

ut vaga fulgentis concordant sidera caeli.
post hinc militiae locus est, qua quidquid in armis
quodque peregrinas inter versantibus urbes
accidere adsuevit titulo conprenditur uno.
tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
hoc quoque militiae genus est, civilibus actis
conpositum, fideique tenet parentia vincla;
format amicitias et saepe cadentia frustra
officia, et cultus contingant praemia quanta
edocet, adpositis cum mundus consonat astris.
iudiciorum opus in quarto natura locavit
fortunamque fori: fundentem verba patronum
pendentemque reum lingua rostrisque loquentis
inpositum, et populo nudantem condita iura
atque expensa sua solventem iurgia fronte,
cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
quidquid propositas inter facundia leges
efficit, hoc totum partem concessit in unam
atque, utcumque regunt dominantia sidera, paret.
quintus coniugio gradus est per signa dicatus
et socios tenet et committem hospitis una
iungitur et similis coniungens foedus amicos.
in sexta dives numeratur copia sede
atque adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
contingant usus monet, altera quam diuturni,
L2[I] sidera ut inclinant vires et templa gubernant.
septima censetur saevis horrenda periclis,
si male subscribunt stellae per signa locatae.
nobilitas tenet octavam, qua constat honoris
condicio et famae modus et genus et specioso
gratia praetexto. nonus locus occupat omnem
◆ gnatorum sortem dubiam patriosque timores
omniaque infantum mixta nutricia turba.
huic vicinus erit, vitae qui continet actum,
in quo sortimur mores, et qualibus omnis
formetur domus exemplis, quamque ordine certo
ad sua conpositi discedant munera servi.
praecipua undecima pars est in sorte locata,
quae summam nostri semper viresque gubernat,
quaque valetudo constat, nunc libera morbis,
nunc oppressa, movent ut mundum sidera cumque.
non aliast sedes, tempusve genusve medendi
quae sibi deposcat vel cuius tempore praestet
auxilium et vitae sucos miscere salubris.
ultimus et totam concludens ordine summam
rebus apiscendis labor est, qui continet omnes
Manilius votorum effectus, et, quae sibi quisque suisque
Astro proponit studia atque artes, hace inrita ne sint.
seu ferat officium nutus blanditus in omnis,
aspera sive foro per litem iurgia temptet,
22 (20C) fortunamve petat pelago ventisque sequatur,
seu Cererem plena vincentem credita messe Manilius
aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem, Astro
hac in parte dies atque hac momenta dabuntur,
si bene conuenient stellae per signa sequentes.
quarum ego posterius vires in utrumque valentis
ordine sub certo reddam, cum pandere earum
incipiam effectus. nunc, ne permixta legentem
confundant, nudis satis est insistere membris.
et, quoniam certo digestos orbe labores
nominaque in numerum viresque exegimus omnes
(athla vocant Grai, quae cuncta negotia rerum
in genera et partis bis sex divisa coercent),
nunc, quibus accedant signis quandoque, canendum est.
perpetuas neque enim sedes eademve per omnis
sidera nascentis retinent, sed tempore mutant,
nunc huc nunc illuc signorum mota per orbem,
incolumis tamen ut maneat qui conditus ordo est.
ergo age, ne falsa vanet genitura figura,
si sua quemque voles revocare ad signa laborem,
Fortunae conquire locum per sidera cuncta,
quae primum est aerumnosis pars dicta sub athlis.
qui tibi cum fuerit certa ratione repertus,
cetera praedicto subeuntibus ordine signis
coniunges, teneant proprias ut singula sedes.
et, ne forte vagus Fortunae quaerere sedem L3[O]
incipias, duplici certam ratione capesse.
cum tibi, nascentis percepto tempore, forma
constiterit caeli, stellis ad signa locatis,
transverso Phoebus si cardine celsior ibit
qui tenet exortum vel qui demergit in undas,
2 (2C) per tempus licet adfirmes natum esse diei.
at, si subiectis senis fulgebit in astris
inferior dextra laevaque tenentibus orbem
cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
haec tibi cum fuerint certo discrimine nota,
tunc, si forte dies nascentem exceperit alma,
a Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
4 signorum, ortivo totidem de cardine duces,
quem bene partitis memorant horoscopon astris.
in quodcumque igitur numerus pervenerit astrum
hoc da Fortunae. iunges tum cetera signis
athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
at, cum obducta nigris nox orbem texerit alis,
si quis erit qui tum materna excesserit alvo,
verte vias, **sicut naturae vertitur ordo**.
consule tum Phoeben imitantem lumina fratris
semper et in proprio regnantem tempore noctis;
quotque ab ea Phoebus partes et signa recedit
tot numerare iubet fulgens horoscopus a se.

hunc Fortuna locum teneat subeuntibus athlis,
ordine naturae sicut sunt cuncta locata.
  forsitan et quaeras, agili rem corde notandam,
qua ratione queas, natalis tempore, nati
exprimere inmerso surgentem horoscopon orbe.
quod nisi subtili visum ratione tenetur,
fundamenta ruunt artis nec consonat ordo;
cardinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,
mentitur faciem mundus nec constat origo
flexaque momento variantur sidera templi.
sed, quanta effectu, res est tam plena laboris
cursibus aeternis mundum per signa volantem,
ut totum lustret curvatis arcubus orbem,
exprimere et vultus eius componere certos
ac tantae molis minimum deprendere punctum:
quae pars exortum vel quae fastigia mundi
auferat occasus aut imo sederit orbe.
  nec me vulgatae rationis praeterit ordo,
quae binas tribuit signis surgentibus horas
et paribus spatiis aequalia digerit astra,
ut parte ex illa, qua Phoebi coeperit orbis,
discedat numerus summamque accommodet astris,
donec perveniat nascentis tempus ad ipsum,
atque, ubi substiterit, signum dicatur oriri.
sed iacet obliquo signorum circulus orbe,
L3[I] atque alia inflexis oriuntur sidera membris
ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
ut propius nobis aliquod vel longius astrum est.
vix finit luces Cancer, vix bruma reducit,
quam brevis ille iacet, tam longus circulus hic est;
Libra Ariesque parem reddunt noctemque diemque.
◆ sic media extremis pugnant extremaque summis.
nec nocturna minus variant quam tempora lucis,
sed tantum adversis idem stat mensibus ordo.
in tam dissimili spatio variisque dierum
umbrarumque modis quis possit credere in auras
omnia signa pari mundi sub lege meare?
adde quod incerta est horae mensura neque ullam
altera par sequitur, sed, sicut summa dierum
vertitur, et partes surgunt rursusque recedunt;
cum tamen, in quocumque dies deducitur astro,
sex habeat supra terras, sex signa sub ills.
quo fit ut in binas non possint omnia nasci,
cum spatium non sit sibi par pugnantibus horis,
si modo bis senae servantur luce sub omni,
quem numerum debet ratio sed non capit usus.
Manilius   nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
Astro ni, lucem noctemque paris dimensus in horas,
in quantum vario pateant sub tempore noris,
regulaque exacta primum formetur in hora

23 (21C) quae surgens sidensque diem perpendat et umbras.
haec erit, in Libra cum lucem vincere noctes Manilius
incipiunt vel cum medio concedere vere. Astro
tunc etenim solum bis senas tempora in horas
aequa patent, medio quod currit Phoebus Olympo.
is cum per gelidas hiemes submotus in austros
fulget in octana Capricorni parte biformis,
tunc angusta dies vernalis fertur in horas
dimidiam atque novem, sed nox oblita diei
bis septem apposita, numerus ne claudicet, hora
dimidia. sic in duodenas exit utrimque
et redit in solidum naturae condita summa.
inde cadunt noctes surguntque in tempora luces
donec ad ardentis pugnarunt sidera Cancri;
atque ibi conversis vicibus mutantur in horas
brumalis, noctemque dies lucemque tenebrae
hibernam referunt, alternaque tempora vincunt.
[nunc huc nunc illuc gradibus per sidera certis
inpulsae, quarum ratio manifesta per artem
collecta est venietque suo per carmina textu.]
atque haec est illas demum mensura per oras
quas rigat aestivis gravidus torrentibus amnis
Nilus et erumpens imitatur sidera mundi
per septem fauces atque ora fugantia pontum.
nunc age, quot stadiis et quanto tempore surgant
sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci, L4[O]
ne magna in brevibus lateant compendia dictis.
nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequntur,
dena quater stadia exoriens duplicataque ducit
cum cadit, atque horam surgens eiusque trientem
occupat, occiduus geminat. tum cetera signa
3 (3C) octonis crescunt stadiis orientia in orbem
et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras.
hora novo crescit per singula signa quadrante
tertiaque e quinta pars parte inducitur eius.
haec sunt ad Librae sidus surgentibus astris
incrementa: pari momento damna trahuntur
cum subeunt orbem. rursusque a sidere Librae
5 ordine mutato paribus per tempora versa
momentis redeunt. nam, per quot creverat astrum
Lanigeri stadia aut horas, tot Libra recedit;
occiduusque Aries spatium tempusque cadendi
quod tenet, in tantum Chelae consurgere perstant.
excipiunt vicibus se signa sequentia versis.
haec ubi constiterint vigilanti condita mente
iam facile est tibi, quod quandoque horoscopet astrum,
noscere, cum liceat certis surgentia signa
ducere temporibus propriasque adscribere in horas,
partibus ut ratio signo ducatur ab illo,
in quo Phoebus erit, quarum mihi reddita summa est.

sed neque per terras omnis mensura dierum
umbrarumque eadem est, simili nec tempora summa
mutantur: modus est varius ratione sub una.
nam, qua Phrixei ducuntur vellera signi
Chelarumque fides iustaeque examina Librae,
omnia consurgunt binas ibi signa per horas,
quod medius recto praecingitur ordine mundus
aequalisque super transversum vertitur axem.
illi perpetua iunguntur pace diebus
obscurae noctes; aequo stat foedere tempus;
nec manifesta patet falsi fallacia mundi,
sed similis simili toto nox redditur aevo;
omnibus autumnus signis, ver omnibus unum,
una quod aequali lustratur linea Phoebo.
nec refert tunc quo Phoebus decurrat in astro,
litoreumne coquat Cancrum contrane feratur,
[sideribus mediis an quae sint quattuor inter]
quod, quamquam per tris signorum circulus arcus
obliquos iaceat, recto tamen ordine zonae
consurgunt supra caput in terrasque feruntur
et paribus spatiis per singula lustra resurgunt,
ac bene diviso mundus latet orbe patetque.
at, simul ex illa terrarum parte recedas,
quidquid ad extremos temet provexerit axes
per convexa gradus gressum fastigia terrae,
L4[I] quam tereti natura solo decircinat orbem
in tumidum et mediam mundo suspendit ab omni, —
ergo ubi conscendes orbem scandensque rotundum
degrediere simul, fugiet pars altera terrae,
altera reddetur. sed, quantum inflexeris orbem,
tantum inclinabit caeli positura volantis,
et modo quae fuerant surgentia limite recto
sidera curvato ducentur in aethera tractu,
atque erit obliquo signorum balteus orbe
qui transversus erat, statio quando illius una est,
nostrae mutantur sedes. ergo ipsa moveri
tempora iam ratio cogit variosque referre
sub tali regione dies, cum sidera flexo
ordine conficiant cursus obliqua malignos,
longius atque aliis aliud propiusve recumbat.
pro spatio mora magna datur: quae proxima nobis
consurgunt, longos caeli visuntur in orbis;
ultima quae fulgent, celeris merguntur in umbras.
et, quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos,
tam magis effugiunt oculos brumalia signa,
vixque ortis occasus erit. si longius inde
procedat, totis condentur singula membris
tricenasque trahent conexo tempore noctes
et totidem luces adiment. sic parva dierum
efficitur mora et attritis consumitur horis
24 (22C) paulatimque perit, spatio fugientibus astris.
pluraque, per partis subrupto tempore, signa
quaerentur medio terrae celata tumore
abducentque simul Phoebum texentque tenebras.
mensibus eruptis donec sit debilis annus.
si vero natura sinat sub vertice caeli,
quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
aeternas super ire nives orbemque rigentem
prona Lycaoniae spectantem membra puellae,
stantis erit caeli species, laterumque meatu
turbinis in morem recta vertigine curret.
inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
circuitu, nullos umquam fugientia visus
sed teretem acclini mundum comitantia spera.
hic erit una dies per senos undique menses
dimidiumque trahens contextis lucibus annum,
numquam erit occiduus quod tanto tempore Phoebus,
dum bis terna suis perlustrat cursibus astra,
sed circum volitans recto versabitur orbe.
at, simul e medio praeceps descenderit orbe
inferiora petens deiecto sidera cursu
et dabit in pronum laxas effusus habenas,
per totidem menses iunget nox una tenebras
vertice sub caeli. nam quisquis spectat ab axe
dimidium ex toto mundi videt orbe rotundi,
pars latet inferior; neque enim circumvenit illum L4[I]
recta acies, mediaque tenus distinguitur alvo.
effugit ergo oculos summo spectantis ab orbe
dum sex submersis vectatur Phoebus in astris,
abducitque simul luces tenebrasque relinquit
sideribus, donec totidem, quot mensibus actis
4 (4C) cesserat, Inde redit geminasque ascendit ad Arctos.
hic locus in binas annum noctesque diesque
per duo partitae dirimit divortia terrae.
  et, quoniam quanto varientur tempora motu
et quibus e causis dictum est, nunc accipe, signa
quot surgant in quoque loco cedantque per horas,
partibus ut prendi possint orientia certis,
6 ne falsus dubia ratione horoscopos erret.
atque hoc in totum certa sub lege sequendum est,
singula quod nequeunt, per tot distantia motus,
temporibus numerisque suis exacta referri.
a me sumat iter positum, sibi quisque sequatur
perque suos tendat gressus, mihi debeat artem.
quacumque hoc parti terrarum quisque requiret,
deducat proprias noctemque diemque per horas
maxima sub Cancro minimis quae cingitur umbris;
et sextam summae, fuerit quae forte, diurnae
vicino tribuat post Cancri templa Leoni;
at quae nocturnis fuerit mensura tenebris

in totidem partes simili ratione secanda est,
Manilius ut, quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus
Astro temporis averso nascenti sidere Tauro.
has inter quasque accipiet Nemeeius horas
quod discrimen erit, per tris id divide partis,
tertia ut accedat Geminis, qua tempora Tauri
vincant, atque eadem Cancro similisque Leoni,
sic erit ad summam ratio perducta priorem
quam modo divisis Nemeaeus duxerit horis.
inde pari Virgo procedat temporis auctu.
sed certa sub lege, prioris semper ut astri
incolumem servent summam crescantque novando.
his usque ad Chelas horarum partibus auctis
per totidem e Libra decrescent sidera partes.
et, quantis in utrumque moris tollentur ad ortus,
diversam in sortem tantis mergentur ad umbras.
haec erit horarum ratio ducenda per orbem
illa, quot stadiis oriantur quaeque cadantque.
quae cum ter centum numeris vicenaque constent,
detrahitur summae tota pars, quota demitur usque
omnibus ex horis aestivae nomine noctis,
solstitium summo peragit cum Phoebus Olympo.
quodque his exsuperat demptis id ducito in aequas
sex partes, sextamque ardenti trade Leoni.
rursus qui steterit numerus sub nomine noctis
L4[O] eius erit signo Tauri pars illa dicanda.
quodque hanc exsuperat partem, superatur ab illa,
distinguitque duas medio discrimine summas,
tertia pars eius, numero super addita Tauri,
tradetur Geminis. simili tum cetera lucro
procedent numeros semper tutata prioris
◆ augebuntque novo vicinas munere summas,
donec perveniant ad iustae sidera Librae:
ex illa totidem per partes sic breviantur
Lanigeri ad fines; conversaque omnia lege
accipiunt perduntque pares cedentia sortes.
haec via monstrabit stadiorum ponere summas
et numerare suos ortus per sidera cuncta.
quod bene cum propriis simul acceptaveris horis,
in nulla fallet regione horoscopus umquam,
cum poterunt certis numerari singula signa
temporibus parte ex illa quam Phoebus habebit.
nunc, quibus hiberni momentis surgere menses
incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta
procedunt gradibus, nivei dum vellera signi
contingant aequum luces cogentia et umbras
ferre iugum), magna est ratio breviterque docenda.
principio capienda tibi est mensura diei
quam minimam Capricornus agit, noctisque per horas
quam summam; quodque a iusto superaverit umbris,
25 (23C) perdiderint luces, eius pars tertia signo
tradenda est medio semper, qua sorte retenta
dimidio vincat primum vincatur et ipsum
extremo: totum in partes ita digere tempus.
his opibus tria signa valent; sed summa prioris
ac medii numeri coniuncta sequentibus astris
cesserit, ut, senis fuerit si longior horis
brumali nox forte die, Capricornus in horam
dimidiam attollat luces, et Aquarius horam
ipse suam proprie ducat summaeque priori
adiungat, Pisces tantum sibi temporis ipsi
constituant, quantum accipiant de sorte prioris,
et tribus expletis horis noctemque diemque
Lanigero tradant aequandam tempore veris.
incipit a sexta tempus procedere parte
dividuum; triplicant vires haerentia signa
ultimaque acceptas duplicant. ita summa diebus
cedere diversa labentia tempora lege.
namque Aries totidem deducit noctibus horas
quot prius abstulerant proprio sub nomine Pisces,
hora datur Tauro, cumuletque ut damna priora
dimidiam adiungunt Gemini. sic ultima primis
redditur, aequatae solvuntur faenere noctes
rursus et inciprunt propria de sorte diebus
respondent, pariterque, illis quae proxima fulgent,
et media aequatis censentur viribus astra. L3[I]
[praecipuosque gerunt varianda ad tempora motus.]
hac vice descendunt noctes a sidere brumae
tollunturque dies, annique invertitur orbis,
solstitium tardi dum fit sub sidere Cancri;
tumque diem brumae nox aequat, tempora noctis
5 (5C) longa dies, similique redit, quo creverat, actu.
illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum
quod quandoque vadis emissum redditur orbi.
nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora
aspicies, atque hunc numerum revocabis in ipsum
multiplicans deciens, adiectis insuper eidem
quinque tamen summis, quia qualicumque sub hora
7 ter quinas mundi se tollunt sidera partes.
hic ubi constiterit numerus, coniungere et illas,
quae superent Phoebo partes per signa, memento.
ex hac tricenas summa per sidera partis
distribues, primamque vicem, quo Phoebus in astro
fulserit, inde aliis, Solem quaecumque sequentur.
tum quo subsistet numerus consumptus in astro
quave in parte suam summam nomenque relinquet
haec erit exoriens et pars et forma per ignes. {...} Manilius
contineat partes. ubi summam feceris unam, Astro
tricenas dabis ex illa per singula signa,
donec deficiat numerus; quaque ille sub astri

parte cadet, credas illam cum corpore natam
 esse hominis pariterque orbem vidisse per ignes.
 sic erit ipse tibi rapidis quaerendus in astris
natalis mundi certoque horoscopus ortu,
ut, cum exacta fides steterit sub cardine primo,
fallere non possint summi fastigia caeli,
non celeres obitus, stent fundamenta sub imo,
[stent veri stellarum ortus verique subortus]
sideraque in proprias vires sortesque recedant.
nunc sua reddentur generatim tempora signis,
quae divisa etiam proprios ducuntur in annos
et menses lucesque suas horasque dierum,
per quae praecipuas ostendunt singula vires.
primus erit signi, quo Sol effulserit, annus,
annua quod lustrans consumit tempora mundum;
proximus atque alii subeuntia signa secuntur.
Luna dabit menses, peragit quod menstrua cursum.
tutelaeque suae primas horoscopos horas
adserit atque dies, traditque sequentibus astris.
sic annum mensesque suos natura diesque
atque ipsas voluit numerari signa per horas,
omnia ut omne foret divisum tempus in astra
perque alterna suos variaret sidera motus,
ut cuiusque vices ageret redeuntis in orbem.
idcirco tanta est rerum discordia in aevo
L3[O] et subtexta malis bona sunt lacrimaeque sequntur
vota nec in cunctos servat fortuna tenorem;
usque adeo permixta fluit nec permanet usquam,
amisitque fidem variando cuncta per omnis.
non annis anni nec menses mensibus usquam
conveniunt, seque ipsa dies alia usque requirit
◆ horaque non ulli similis producitur horae,
tempora quod distant, propriis parentia signis,
per numeros omnis aevi divisa volantis,
talesque efficiunt menses casusque minantur
qualia sunt, quorum vicibus tum vertimur, astra
  sunt quibus et caeli placeat nascentis ab orae
sidere, quem memorant horoscopon inventores
parte quod ex illa describitur hora diebus,
omne genus rationis agi per tempora et astra
et capite ex uno menses annosque diesque
incipere atque horas tradique sequentibus astris;
et, quamquam socia nascantur origine cuncta,
diversas tamen esse vices, quod tardius illa,
haec citius peragant orbem. semel omnia ad astra
hora die, bis mense dies venit, unus in anno
mensis et exactis bis sex iam solibus annus.
difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
unius ut signi pariter sit mensis et annus
asperioris agant mensem; si mensis in astrum
26 (24C) laetius inciderit, signum sit triste diei;
si fortuna diem foveat, sit durior hora.
idcirco nihil in totum sibi credere fas est,
non annos signis, menses vertentibus annis,
mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas,
quod nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,
et modo deest aliis, modo adest, vicibusque recedit
aut redit atque alio mutatur tempore tempus
interpellatum variata sorte dierum.
  et, quoniam docui, per singula tempora, vitae
quod quandoque genus veniat, cuiusque sit astri
quisque annus, cuius mensis, simul hora diesque,
altera nunc ratio, quae summam continet aevi,
reddenda est, quot quaeque annos dare signa ferantur.
quae tibi, cum finem vitae per sidera quaeris,
respicienda manet ratio numerisque notanda.
bis quinos annos Aries unumque triente
fraudatum dabit. adpositis tu, Taure, duobus
vincis, set totidem Geminorum vinceris astro.
tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes,
bisque novem, Nemeaee, dabis bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem geminatque trientem,
nec plures fuerint Librae quam Virginis anni.
Scorpios aequabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem quae munera Cancri.
ter quinos, Capricorne, dares, si quattuor essent L2[I]
adpositi menses. triplicabit Aquarius annos
quattuor et menses vitam producet in octo.
Piscibus est Aries et sorte et finibus haerens:
lustra decem tribuent solis cum mensibus octo.
  nec satis est annos signorum noscere certos,
6 (6C) ne lateat ratio finem quaerentibus aevi:
templa quoque et partes caeli sua munera norunt
et proprias tribuunt certo discrimine summas,
cum bene constiterit stellarum conditus ordo.
sed mihi templorum tantum nunc iura canentur;
mox veniet mixtura suis cum viribus omnis,
cum bene materies steterit percognita rerum
8 non interpositis turbatarum undique membris.
si bene constiterit primo sub cardine Luna,
qua redit in terras mundus, nascensque tenebit
exortum, octo fenor decies ducetur in annos
si duo decedant. at, cum sub culmine summo
consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
bis quadragenos occasus dives in actus
solis erat, numero nisi deesset olympias una.
imaque tricenos bis fundamenta per annos Manilius
censentur bis sex adiectis messibus aevo. Astro
quodque prius natum fuerit dextrumque trigonum
 hoc sexagenos tribuit duplicatque quaternos.

quod fuerit laevum praelataque signa sequetur
tricenos annos duplicat, tris insuper addit.
quaeque super signum nascens a cardine primum
tertia sors manet et summo iam proxima caelo
haec ter vicenos geminat, tris abstrahit annos.
quaeque infra veniet spatio divisa sub aequo
per quinquagenas complet sua munera brumas.
quemque locum superat nascens horoscopos, ille
dena quater revocat vertentis tempora solis
adcumulatque duos cursus iuvenemque relinquit.
at qui praecedit surgentis cardinis oram
vicenos ternosque dabit nascentibus annos
vix degustatam rapiens sub flore iuventam.
quod super occasus templum est ter dena remittit
annorum spatia et decumam tribus applicat auctis.
inferius puerum interimet, bis sexque peracti
inmatura trahent natalis corpora morti.
sed tamen in primis memori sunt mente notanda
partibus adversis quae surgunt condita signa
divisumque tenent aequo discrimine caelum;
quae tropica adpellant, quod in illis quattuor anni
tempora vertuntur signis nodosque resolvunt
totumque emutant converso cardine mundum
inducuntque novas operum rerumque figuras.
Cancer ad aestivuae fulget fastigia zonae
L2[O] extenditque diem summum parvoque recessu
destruit et, quanto fraudavit tempore luces,
in tantum noctes auget: stat summa per omnis.
tum Cererem fragili properant destringere culmo,
Campus et in varias destringit membra palaestras,
et tepidum pelagus iactatum languet in undas.
◆ tunc et bella fero tractantur Marte cruenta
nec Scythiam defendit hiemps; Germania sicca
iam tellure fugit Nilusque tumescit in arva.
hic rerum status est, Cancri cum sidere Phoebus
solstitium facit et summo versatur Olympo.
parte ex adversa brumam Capricornus inertem
per minimas cogit luces et maxima noctis
tempora, producitque diem tenebrasque resoluit,
inque vicem nunc damna legit, nunc tempora supplet.
tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra,
nec tolerant medias hiemes sudantia saxa,
statque uno natura loco paulumque quiescit.
proxima in effectum et similis referentia motus
esse ferunt luces aequantia signa tenebris.
namque Aries Phoebum repetentem sidera Cancri
inter principium reditus finemque coercet
tempora diviso iungens concordia mundo,
convertitque vices victumque a sidere Librae
exsuperare diem iubet et subcumbere noctes,

27 aestivi donec veniant ad sidera Caneri.
tum primum miti pelagus consternitur unda
et varios audet flores emittere tellus;
tunc pecudum volucrumque genus per pabula laeta
in venerem partumque ruit, totumque canora
voce nemus loquitur frondemque virescit in omnem.
viribus in tantum signi natura movetur.
huic ex adverso simili cum sorte refulget
Libra diem noctemque pari cum foedere ducens,
tantum quod victas usque ad se vincere noctes
ex ipsa iubet, ad brumae dum tempora surgant.
tum Liber gravida descendit plenus ab ulmo
pinguiaque inpressis despumant musta racemis;
mandant et sulcis Cererem, dum terra tepore
autumni resoluta patet, dum semina ducit.
quattuor haec et in arte valent, ut tempora vertunt
sic hos aut illos rerum flectentia casus
nec quicquam in prima patientia sede manere.
sed non per totas aequa est versura figuras,
annua nec plenis flectuntur tempora signis.
una dies sub utroque aequat sibi tempore noctem,
dum Libra atque Aries autumnum verque figurant;
una dies toto Cancri longissima signo,
cui nox aequalis Capricorni sidere fertur:
cetera nunc urguent vicibus nunc tempora cedunt.
una ergo in tropicis pars est cernenda figuris, L1[I]
quae moveat mundum, quae rerum tempora mutet,
facta novet, consulta alios declinet in usus,
omnia in aversum flectat contraque revolvat.
has quidam vires octava in parte reponunt;
sunt quibus esse placet decimae; nec defuit auctor
7 qui primae momenta daret frenosque dierum.

QUID tam sollicitis vitam consumimus annis
torquemurque metu caecaque cupidine rerum
aeternisque senes curis, dum quaerimus, aevum
perdimus et nullo votorum fine beati
victuros agimus semper nec vivimus umquam,
pauperiorque bonis quisque est, quia plura requirit
9 nec quod habet numerat, tantum quod non habet optat,
cumque sibi parvos usus natura reposcat
materiam struimus magnae per vota ruinae
luxuriamque lucris emimus luxuque rapinas,
et summum census pretium est effundere censum?
solvite, mortales, animos curasque levate
totque supervacuis vitam deplete querellis.
fata regunt orbem, certa stant omnia lege
longaque per certos signantur tempora casus.
nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
hinc et opes et regna fluunt et, saepius orta,
33 paupertas, artesque datae moresque creatis
et vitia et laudes, damna et compendia rerum.

EXCLUDED:

53a regia Pellaeum seruantia busta tyrannum,
257a mens natat; et | Veneri mixto cum crimine servit 258b
258a pars prior, at | melior iuncto sub pisce senecta est 257b
501a Saturnusve suam glaciem Phoebeve propinquis
501b quem trahit a terris rorem Phoebusve calores.
744a lance ubi sol aequa pensat noctemque diemque

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (SILVER AGE)
base text: A. E. Housman (1920)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 935 lines 2.0

PRINT:
34 to **45**

MANILIUS

ASTRONOMICA

BOOK 4

PREVIEW
Book 5

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

4

QUID tam sollicitis vitam consumimus annis
torquemurque metu caecaque cupidine rerum
aeternisque senes curis, dum quaerimus, aevum
perdimus et nullo votorum fine beati
victuros agimus semper nec vivimus umquam,
pauperiorque bonis quisque est, quia plura requirit
nec quod habet numerat, tantum quod non habet optat,
cumque sibi parvos usus natura reposcat
materiam struimus magnae per vota ruinae
luxuriamque lucris emimus luxuque rapinas,
et summum census pretium est effundere censum?
solvite, mortales, animos curasque levate
totque supervacuis vitam deplete querellis.
fata regunt orbem, certa stant omnia lege
longaque per certos signantur tempora casus.
nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
hinc et opes et regna fluunt et, saepius orta,
paupertas, artesque datae moresque creatis
et vitia et laudes, damna et compendia rerum.
nemo carere dato poterit nec habere negatum
fortunamve suis invitam prendere votis
aut fugere instantem: sors est sua cuique ferenda.
an, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
fugissent ignes Aenean, Troia sub uno
non eversa viro fatis vicisset in ipsis?
L1[I] aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis enata foret, pecudumque magistri
in Capitolinos duxissent fulmina montis,
includive sua potuisset Iuppiter arce,
captus et a captis orbis foret? igne sepulto
vulneribus victor repetisset Mucius urbem,
solus et oppositis clausisset Horatius armis
pontem urbemque simul, rupisset foedera virgo,
tresque sub unius fratres virtute iacerent?
◆ nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno
Roma viro regnumque orbis sortita iacebat.
quid referam Cannas admotaque moenibus arma
Varronemque fuga magnum, qua vincere posset,
postque tuos, Trasimenne, lacus Fabiumque morantem
accepisse iugum victae Carthaginis arces,
speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
exiliumque rei furtiva morte luisse?
adde etiam Latias acies Romamque suismet
pugnantem membris, adice et civilia bella
et Cimbrum in Mario Mariumque in carcere victum.
quod, consul totiens, exul, quod de exule consul
Manilius adiacuit Libycis compar iactura ruinis
Astro eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem,
hoc, nisi fata darent, numquam fortuna tulisset.
quis te Niliaco periturum litore, Magne,
28 (25C) post victas Mithridatis opes pelagusque receptum
et tris emenso meritos ex orbe triumphos, Manilius
cum iam etiam possent alium componere Magnum Astro
crederet, ut corpus sepeliret naufragus ignis
electaeque rogum facerent fragmenta carinae?
quis tantum mutare potest sine numine fati?
ille etiam caelo genitus caeloque receptus,
cum bene compositis victor civilibus armis
iura togae regeret, totiens praedicta cavere
vulnera non potuit: toto spectante senatu,
indicium dextra retinens nomenque, cruore
delevit proprio, possent ut vincere fata.
quid numerem eversas urbes regumque ruinas,
inque rogo Croesum Priamique in litore truncum,
cui nec Troia rogus? quid Xerxen, maius et ipso
naufragium pelago? quid capto sanguine regem
Romanis positum, raptosque ex ignibus ignes
cedentemque viro flammam quae templa ferebat?
quot subitae veniunt validorum in corpora mortes
seque ipsae rursus fugiunt errantque per ignes!
ex ipsis quidam elati rediere sepulcris,
atque his vita duplex, illis vix contigit una.
ecce levis perimit morbus graviorque remittit,
succumbunt artes, rationis vincitur usus,
cura nocet, cessare iuvat, medicina malorum
dat causas, laeduntque cibi parcuntque venena. L2[O]
degenerant nati patribus vincuntque parentes
ingeniumque suum retinent; transitque per illum,
ex illo fortuna venit. furit alter amore
et pontum transnare potest et vertere Troiam,
alterius frons est scribendis legibus apta.
1 (1C) ecce patrem nati perimunt natosque parentes
mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
non nostrum hoc bellum est; coguntur tanta moveri
inque suas ferri poenas lacerandaque membra.
quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
tempus et invicta devictum mente Catonem,
materies in rem superat sed lege repugnat.
3 et neque paupertas brevioris excipit annos
nec sunt inmensis opibus venalia fata,
sed rapit ex tecto funus Fortuna superbo
indicitque rogum summis statuitque sepulcrum.
quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis!
quin etiam infelix virtus et noxia felix,
et male consultis pretium est, prudentia fallit;
nec Fortuna probat causas sequiturque merentis
sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
maius, et in proprias ducat mortalia leges
attribuatque suos ex se nascentibus annos

fortunaeque vices. permiscet saepe ferarum
corpora cum membris hominum: non seminis ille
partus erit; quid enim nobis commune ferisque,
quisve in portenti noxam peccarit adulter?
astra novant formas caelumque interserit ora.
denique, si non est, fati cur traditur ordo,
cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
nec tamen haec ratio facinus defendere pergit
virtutemue suis fraudare in praemia donis.
nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas
quod non arbitrio veniunt sed semine certo,
gratia nec levior tribuetur dulcibus escis
quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.
sic hominum meritis tanto sit gloria maior
quod caelo laudem debent, rursusque nocentis
oderimus magis in culpam poenasque creatos.
nec refert scelus unde cadat, scelus esse fatendum.
hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
[quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
caelestis fabricare gradus, qui ducere flexo
tramite pendentem valeant ad sidera vatem.]
  nunc tibi signorum mores summumque colorem
et studia et varias artes ex ordine reddam.
  dives fecundis Aries in vellera lanis
exutusque novis rursum spem semper habebit,
L2[I] naufragiumque inter subitum censusque beatos
crescendo cadet et votis in damna feretur,
in vulgumque dabit fructus et mille per artes
vellera diversos ex se parientia quaestus:
nunc glomerare rudis nunc rursus solvere lanas,
nunc tenuare levi filo nunc ducere telas,
nunc emere et varias in quaestum vendere vestes,
quis sine non poterant ullae subsistere gentes
vel sine luxuria. tantum est opus, ipsa suismet
✦ adseruit Pallas manibus dignumque putavit,
seque in Arachnaeo magnam putat esse triumpho.
haec studia et similes dicet nascentibus artes,
et dubia in trepido praecordia pectore finget
seque sua semper cupientia vendere laude.
  Taurus simplicibus dotabit rura colonis
pacatisque labor veniet; nec praemia laudis
sed terrae tribuet partus. summittit in astris
colla iugumque suis poscit cervicibus ipse.
ille suis Phoebi portat cum cornibus orbem
militiam indicit terris et segnia rura
in veteres revocat cultus, dux ipse laboris,
Manilius nec iacet in sulcis solvitque in pulvere pectus.
Astro Serranos Curiosque tulit fascesque per arva
tradidit, eque suo dictator venit aratro.
laudis amor tacitae; mentes et corpora tarda
29 (26C) mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
  mollius e Geminis studium est et mitior aetas Manilius
per varios cantus modulataque vocibus ora Astro
et gracilis calamos et nervis insita verba
ingenitumque sonum: labor est etiam ipse voluptas.
arma procul lituosque volunt tristemque senectam,
otia et aeternam peragunt in amore iuventam.
inveniunt et in astra vias numerisque modisque
consummant orbem postque ipsos sidera linquunt.
natura ingenio minor est perque omnia servit.
in tot fecundi Gemini commenta feruntur.
  Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam,
quam Phoebus summis revocatus cursibus ambit,
articulum mundi retinet lucesque reflectit.
ille tenax animi nullosque effusus in usus
attribuit varios quaestus artemque lucrorum:
merce peregrina fortunam ferre per urbes
et gravia annonae speculantem incendia ventis
credere opes orbisque orbi bona vendere posse
totque per ignotas commercia iungere terras
atque alio sub sole novas exquirere praedas
et rerum pretio subitos componere census.
ignava et, celeris optando sortibus annos,
dulcibus usuris aequo Iove tempora vendit.
ingenium sollers suaque in compendia pugnax.
  quis dubitet vasti quae sit natura Leonis L3[O]
quasque suo dictet signo nascentibus artes?
ille novas semper pugnas, nova bella ferarum
apparat, et spolio vivit pecorumque rapinis;
hos habet hoc studium, postis ornare superbos
pellibus et captas domibus praefigere praedas
2 (2C) et pacare metu silvas et vivere victor.
sunt quorum similes animos nec moenia frenent,
sed pecudum mandris media grassentur in urbe
et laceros artus suspendant fronte tabernae
luxuriaeque parent caedem mortesque lucrentur.
ingenium ad subitas iras facilisque recessus
aequale et puro sententia pectore simplex.
4   at quibus Erigone dixit nascentibus aevum
ora magisterio nodisque coercita Virgo.
ad studium ducet mores et pectora doctis
artibus instituet, nec tam conpendia census
quam causas viresque dabit perquirere rerum.
illa decus linguae faciet regnumque loquendi
atque oculos mentis, qui possint cernere cuncta
quamvis occultis naturae condita causis.
hinc et scriptor erit velox, cui littera verbum est
quique notis linguam superet cursimque loquentis
excipiat longas nova per compendia voces.
in vitio bona sunt: teneros pudor inpedit annos,

magnaque naturae cohibendo munera frenat
nec fecundus erit (quid mirum in virgine?) partus.
librantes noctem Chelae cum tempore lucis
per nova maturi post annum munera Bacchi
mensurae tribuent usus ac pondera rerum
et Palamedeis certantem viribus ortum,
qui primus numeros rebus, qui nomina summis
inposuit certumque modum propriasque figuras.
hic etiam legum tabulas et condita iura
noverit atque notis levibus pendentia verba,
et licitum sciet, et vetitum quae poena sequatur,
perpetuus populi privato in limine praetor.
non alio potius genitus sit Servius astro,
qui leges potius posuit, cum iura retexit.
denique, in ambiguo fuerit quodcumque locatum
et rectoris egens, diriment examina Librae.
Scorpios armata violenta cuspide cauda,
qua, sua cum Phoebi currum per sidera ducit,
rimatur terras et sulcis semina miscet,
in bellum ardentis animos et Martia castra
efficit et multo gaudentem sanguine mentem
nec praeda quam caede magis. quin ipsa sub armis
pax agitur: capiunt saltus silvasque peragrant,
nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum,
nunc caput in mortem vendunt et funus harenae,
L3[I] atque hostem sibi quisque parat, cum bella quiescunt.
sunt quibus et simulacra placent et ludus in armis
(tantus amor pugnae), discuntque per otia bellum
et quodcumque pari studium producitur arte.
at, quibus in bifero Centauri corpore sors est
nascendi concessa, libet subiungere currus
ardentis et equos ad mollia ducere frena
et totis armenta sequi pascentia campis,
quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
exorare tigris rabiemque auferre leoni
cumque elephante loqui tantamque aptare loquendo
artibus humanis varia ad spectacula molem.
quippe ferae mixtum est hominis per sidera corpus
inpositumque manet, quocirca regnat in illas.
quodque intenta gerit curvato spicula cornu,
et nervos tribuit membris et acumina cordi
et celeres motus nec delassabile pectus.
Vesta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes:
hinc artes studiumque trahis. nam quidquid in usus
ignis eget poscitque novas ad munera flammas
sub te censendum est. scrutari caeca metalla
Manilius depositas et opes terrarum exurere venis
Astro materiamque manu certa duplicare erit a te,
quicquid et argento fabricetur, quicquid et auro.
quod ferrum calidi solvant atque aera camini
30 (27C) consummentque foci Cererem, tua munera surgent.
addis et in vestes studium mercemque fugantem **Manilius**
frigora, brumalem servans per saecula sortem, **Astro**
qua retrahis ductas summa ad fastigia noctis
nascentemque facis revocatis lucibus annum.
hinc et mobilitas rerum, mutataque saepe
mens natat; | et melior iuncto sub pisce senecta est
pars prior, at | Veneri mixto cum crimine servit
ille quoque, inflexa fontem qui proicit urna,
cognatas tribuit iuvenalis Aquarius artes:
cernere sub terris undas, inducere terris,
ipsaque conversis aspergere fluctibus astra
litoribusque novis per luxum inludere ponto
et varios fabricare lacus et flumina ficta
et peregrinantes domibus suspendere rivos.
mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.
quippe etiam mundi faciem sedesque movebit
sidereas caelumque novum versabit in orbem. {...}
quae per aquas veniunt, operum, fontisque sequontur.
mite genus dulcesque fluunt a sidere partus,
pectora nec sordent; faciles in damna feruntur;
nec deest nec superest census. sic profluit urna.
ultima quos gemini producunt sidera Pisces,
his erit in pontum studium, vitamque profundo
credent et puppes aut puppibus arma parabunt
quicquid et in proprios pelagus desiderat usus. **L4[O]**
innumerae veniunt artes: vix nomina rebus
sufficiunt, tot sunt parvae quoque membra carinae.
adde gubernandi studium. pervenit in astra
et pontum caelo vincit. et noverit orbem
fluminaque et portus, mundum ventosque, necesse est
3 (3C) iamque hue atque illuc agilem convertere clavum
et frenare ratem fluctusque effundere rector,
iam remis agere et lentas inflectere tonsas.
quin placidum ductis everrere retibus aequor
litoribusque suis populos exponere captos
aut uncos celare cibis aut carcere fraudem,
navalis etiam pugnas, pendentia bella,
5 attribuunt pelagique infectos sanguine fluctus.
fecundum genus est natis et amica voluntas
et celeres motus mutataque cuncta per aevum.
hos tribuunt mores atque has nascentibus artes
bis sex materia propria pollentia signa.
sed nihil in semet totum valet: omnia vires
cum certis sociant signis sub partibus aequis
et velut hospitio mundi commercia iungunt
conceduntque suas partis retinentibus astris.
quam partem Graiae dixere decanica gentes.
a numero nomen positum est, quod partibus astra
condita tricenis triplici sub sorte feruntur

et tribuunt denas in se coeuntibus astris
inque vicem ternis habitantur sidera signis.
sic altis natura manet consaepta tenebris
et verum in caeco est multaque ambagine rerum;
nec brevis est usus nec amat conpendia caelum,
verum aliis alia opposita est et fallit imago
mentiturque suas vires et munera celat.
quae tibi non oculis, alta sed mente fuganda est
caligo, penitusque deus, non fronte, notandus.
nunc quae sint coniuncta quibus quove ordine reddam,
ne lateant aliae vires aliena per astra.
namque Aries primam partem sibi vindicat ipsi,
altera sors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
sic inter denas divisum dicitur astrum
totque dabit vires dominos quotcumque recepit.
diversa in Tauro ratio est, nec parte sub ulla
censetur: Cancro primam mediamque Leoni,
extremam Erigonae tribuit. natura per astrum
stat tamen et proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit,
Scorpius adiunctas; Centauri tertia pars est,
nec quicquam numero discernitur, ordine cedit.
Cancer in adversum Capricorni derigit astrum
bis quinas primum partes, dignatus in illo
temporis articulo sub quo censetur et ipse,
L4[I] quod facit aequales luces brumalibus umbris
cognatamque gerit diverso in cardine legem;
alterius partis perfundit Aquarius ignes,
quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri.
at Leo consortis meminit sub lege trigoni
Lanigerumque ducem recipit Taurumque quadrato
coniunctum sibi; sub Geminis pars tertia fertur:
hos quoque contingit per senos linea flexus.
praecipuum Erigone Cancro concedit honorem
◆ cui primam tribuit partem; vicina relicta est
vicino, Nemeaee, tibi; pars ipsius una est
quae fastidito concessa est iure potiri.
sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
noctes atque dies diverso in tempore secum
Lanigerum sequitur: veris iuga temperat ille,
haec autumnalis conponit lucibus umbras:
nulli concedit primam, traditque sequenti
vicinam partem; Centauri tertia summa est.
Scorpios in prima Capricornum parte locavit,
alterius dominum fecit cui nomen ab undis,
extremas voluit partes sub Piscibus esse.
Manilius at qui contento minitatur spicula nervo
Astro Lanigero primas tradit sub iure trigoni
et medias Tauro partis Geminisque supremas.
nec manet ingrati Capricornus crimine turpis
31 (28C) sed munus reddit Cancro recipitque receptus
principiumque sui donat; coniuncta Leonis **Manilius**
regna ferunt, summas partis et Virginis esse. **Astro**
fontibus aeternis gaudens urnaque fluenti
iura sui Librae permittit prima regenda.
haerentisque decem partis Nepa vindicat ipsi;
summas Centaurus retinet iuvenale per astrum.
iam superant gemini Pisces, qui sidera claudunt.
Lanigero primos tradunt in finibus usus,
perque decem medias partes tu, Taure, receptus;
quod superest, ipsi sumunt, utque orbe feruntur
extremo sic et sortis pars ultima cedit.
haec ratio retegit latitantis robora mundi
in plurisque modos repetitaque nomina caelum
dividit et melius sociat, quo saepius, orbem.
nec tua sub titulis fallantur pectora notis:
dissimulant, non ostendunt mortalibus astra.
altius est acies animi mittenda sagacis
inque alio quaerendum aliud iunctisque sequendum
viribus; et, cuius signi quis parte creatur,
eius habet mores atque illo nascitur astro.
talis per denas sortes natura feretur.
testis erit varius sub eodem sidere fetus,
quodque in tam multis animantum milibus, uno
quae veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores,
et genus externum referunt aliena per astra, **L5[O]**
confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
scilicet in partis iunguntur condita plures
diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
nec tantum lanas Aries nec Taurus aratra
nec Gemini musas nec merces Cancer amabit,
4 (4C) nec Leo venator veniet nec Virgo magistra,
mensuris aut Libra potens aut Scorpius armis
Centaurusque feris, igni Capricornus et undis
ipse suis Iuvenis geminique per aequora Pisces;
mixta sed in pluris sociantur sidera vires.
'multum ' inquis 'tenuemque iubes me ferre laborem,
rursus et in magna mergis caligine mentem,
6 cernere cum facili lucem ratione viderer.'
quod quaeris, deus est: conaris scandere caelum
fataque fatali genitus cognoscere lege
et transire tuum pectus mundoque potiri.
pro pretio labor est nec sunt inmunia tanta,
ne mirere viae flexus rerumque catenas.
admitti potuisse sat est: sint cetera nostra.
at, nisi perfossis, fugiet te, montibus, aurum
obstabitque suis opibus super addita tellus.
ut veniant gemmae, totus transibitur orbis,
nec lapidum pretio pelagus cepisse pigebit.
annua solliciti consument vota coloni,

et quantae mercedis erunt fallacia rura!
quaeremus lucrum ventis Martemque sequemur
in praedas. pudeat tanto bona velle caduca.
luxuriae quoque militia est, vigilatque ruinis
venter, et, ut pereant, suspirant saepe nepotes.
quid caelo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
inpendendus homo est, deus esse ut possit in ipso.
hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
nec satis est signis dominantia discere signa
per denos numeros et quae sint insita cuique;
sed proprias partes ipsas spectare memento
vel glacie rigidas vel quas exusserit ignis,
et sterilis sine utroque tamen, quas largior umor
quasve minor iusto viteat. namque omnia mixtis
viribus et vario consurgunt sidera textu.
est aequale nihil. terrenos aspice tractus
et maris et partis fugientia flumina ripis:
crimen ubique frequens et laudi noxia iuncta est.
sic sterilis tellus laetis intervenit arvis
ac subito rumpit parvo discrimine foedus;
et modo portus erat pelagi iam vasta charybdis,
laudatique cadit post paulum gratia ponti;
et nunc per scopulos, nunc campis labitur amnis
aut faciens iter aut quaerens, uritve reditve.
sic etiam caeli partes variantur in astris:
L5[I] ut signum a signo, sic a se discrepat ipsum
momentoque negat vires usumque salubrem,
quodque per has geritur partes sine fruge creatur
aut cadit aut multis sentit bona mixta querellis.
hae mihi signandae proprio sunt carmine partes.
sed quis tot numeros totiens sub lege referre,
tot partes iterare queat, tot dicere summas,
perque paris causas faciem mutare loquendi?
{...} incidimus, sic verba piget; sed gratia derit,
◆ in vanumque labor cedit quem despicit auris.
sed mihi per carmen fatalia iura ferenti
et sacros caeli motus ad iussa loquendum est,
nec fingenda datur, tantum monstranda figura.
ostendisse deum nimis est: dabit ipse sibimet
pondera. nec fas est verbis splendescere mundum:
rebus erit maior. nec parva est gratia nostri
oris, si tantum poterit signare cavenda.
accipe damnandae quae sint per sidera partes.
Lanigeri pars quarta nocet nec sexta salubris;
septima par illi ac decuma est decumaeque secunda
quaeque duas duplicant summas septemque novemque;
unaque viginti numeris pars addita laedit
et quinta et duram consummans septima partem.
Tauri nona mala est, similis quoi tertia pars est
post decumam nec non decumae pars septima iuncta;
32 (29C) bisque undena, notans et bis duodena nocentes
quaeque decem trisque ingeminat fraudatque duobus
triginta numeros et tu, tricesima summa, es.
pestifera in Geminis pars prima et tertia signi,
septima non melior, ter quintae noxia par est,
unaque bis denis brevior nocet unaque maior,
et similis noxae veniet vicesima quinta
cumque duae subeunt vel cum se quattuor addunt.
nec Cancri prima inmunis nec tertia pars est
nec sexta; octava est similis, decumaque peracta
prima rapit, nec ter quintae clementior usus;
septima post decumam luctum et vicesima portat
et quinta accedens et septuma nonaque summa.
tu quoque contactu primo, Nemeaee, timendus,
et quarta sub parte premis; bis quinta salubri
terque caret caelo, vicesima et altera laedit;
e tribus adpositis victum est totidemque secutis
ultima, nec prima melior tricesima pars est.
Erigones nec pars prima est nec sexta nec una
ad decumam nec quarta nec octava utilis umquam;
proxima viginti numeris et quarta timendae
et quae ter decumam claudit sors ultima partem.
et quinta in Chelis et septima inutilis aestu,
tertia et undecimae decumaeque est septima iuncta
quartaque bis denis actis et septima et ambae
quae numerum claudunt nona et tricesima partes. L5[I]
Scorpius in prima reus est, cui tertia par est
et sexta et decuma et quae ter tibi quinta notatur,
undecimam geminans et quae vicesima quinta est
octavoque manet numero nonumque capessit.
si te fata sinant, quartam ne selige partem
5 (5C) Centauri; fuge et octavam; sex bisve peractis
octo, bis aut denis, metuendus dicitur aer,
cumque iterum duodena refert aut terna decemque
aut septena quater, vel cum ter dena figurat.
nec pars optanda est Capricorni septima; nona
consentit decumamque sequens quam tertia signat
et tribus aut una quae te, vicesima, fraudat
7 quaeuve auget quinto numero vel septima fertur {...}
damnanda est decumae succedens prima peractae
tertiaque et quinta et numero quae condita nono est
et post viginti prima et vicesima quinta
cumque illa quartam accumulans vicesima nona.
tertia per geminos et quinta et septima Pisces,
undecima et decumae metuenda est septima iuncta;
et quinta in quinos numeros revocata duasque
accipiens ultra summas metuenda feretur.
hae partes sterilem ducunt et frigore et igni
aera vel sicco vel quod superaverit umor,
si rapidus Mavors ignis iaculatur in illum

Saturnusve suam glaciem | Phorbusve calores.
nec te perceptis signorum cura relinquat
partibus: in tempus quaedam mutantur, et ortu
accipiunt proprias vires ultraque remittunt.
namque, ubi se summis Aries extollet ab undis
et cervice prior flexa quam cornibus ibit,
non contenta suo generabit pectora censu
et dabit in praedas animos soluetque pudorem:
tantum audere iuvat. sic ipse in cornua fertur
ut ruat aut vincat. non illos sedibus isdem
mollia per placidas delectant otia curas,
sed iuvat ignotas semper transire per urbes
scrutarique novum pelagus totius et esse
orbis in hospitio. testis tibi Laniger ipse,
cum vitreum findens auravit vellere pontum
orbatumque sua Phrixum per fata sorore
Phasidos ad ripas et Colchida tergore vexit.
at, quos prima creant nascentis sidera Tauri,
feminei incedunt. nec longe causa petenda est,
si modo per causas naturam quaerere fas est:
aversus venit in caelum divesque puellis,
Pleiadum parvo referens glomeramine sidus.
accedunt et ruris opes, propriaque iuvencum
dote per inversos exornat vomere campos.
sed, Geminos aequa cum profert unda tegitque
L5[O] parte, dabit studia et doctas producet ad artes.
nec triste ingenium sed dulci tincta lepore
corda creat, vocisque bonis citharaeque sonantis
instruit, et dotes cantus cum pectore iungit.
at, niger obscura Cancer cum nube feretur,
qua velut exustus Phoebeis ignibus ignis
deficit et multa fuscat caligine sidus,
lumina deficient partus, geminamque creatis
mortem fata dabunt: se quisque et vivit et effert.
✦ si cui per summas avidus produxerit undas
ora Leo et scandat malis hiscentibus orbem,
ille patri natisque reus, quas ceperit ipse,
non legabit opes, censumque inmerget in ipso.
tanta fames animumque cibi tam dira cupido
corripit, ut capiat semet nec compleat umquam,
inque epulas funus revocet pretiumque sepulcri.
Erigone surgens, quae rexit saecula prisca
iustitia rursusque eadem labentia fugit,
alta per inperium tribuit fastigia summum,
rectoremque dabit legum iurisque sacrati
sancta pudicitia divorum templa colentem.
sed, cum autumnales coeperunt surgere Chelae,
felix aequato genitus sub pondere Librae.
iudex examen sistet vitaeque necisque
inponetque iugum terris legesque rogabit.

33 (30C) illum urbes et regna trement nutuque regentur
unius et caeli post terras ura manebunt.
Scorpius extremae cum tollet lumina caudae,
si quis erit stellis tum suffragantibus ortus,
urbibus augebit terras iunctisque iuvencis
moenia succinctus curvo describet aratro,
aut sternet positas urbes inque arva reducet
oppida et in domibus maturas reddet aristas.
tanta erit et virtus et cum virtute potestas.
nec non Arquitenens, prima cum veste resurgit,
pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
conspicuum patrias victorem ducet ad arces,
altaque nunc statuet nunc idem moenia vertet.
sed nimium indulgens rebus Fortuna secundis
invidet in facie saevitque asperrima fronti.
horrendus bello Trebiam Cannasque lacumque
ante fugam tali pensabat imagine victor.
ultimus in caudae Capricornus acumine summo
militiam in ponto dictat puppisque colendae
dura ministeria et tenui discrimine mortis.
quod si quem sanctumque velis castumque probumque
hic tibi nascetur cum primus Aquarius exit.
ne velit et primos animus procedere Pisces,
garrulitas odiosa datur linguaeque venenum
verba maligna novas mutantis semper ad auris, {...}
crimina per populum populi ferre ore bilingui. L4[I]
nulla fides inerit natis, sed summa libido
ardentem medios animum iubet ire per ignes.
scilicet in piscem sese Cytherea novavit,
cum Babyloniacas summersa profugit in undas
anguipedem alatos umeros Typhona ferentem,
6 (6C) inseruitque suos squamosis Piscibus ignes.
nec solus fuerit geminis sub Piscibus ortus:
frater erit dulcisve soror, materve duorum.
nunc age diuersis dominantia sidera terris
percipe. sed summa est rerum referenda figura.
quattuor in partes caeli discribitur orbis,
nascentem lapsumque diem mediosque calores
8 teque, Helice. totidem venti de partibus isdem
erumpunt secumque gerunt per inania, bella.
asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu,
Auster amat medium solem Zephyrusque profectum.
hos inter binae mediis e partibus aurae
expirant similis mutato nomine flatus.
ipsa natat tellus pelagi lustrata corona
cingentis medium liquidis amplexibus orbem,
inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
admissus dextra Numidas Libyamque calentem
alluit et magnae quondam Carthaginis arces
litoraque in Syrtis revocans sinuata vadosas

rursum usque ad Nilum derectis fluctibus exit.
laeva freti caedunt Hispanas aequora gentis
teque in vicinis haerentem, Gallia, terris
Italiaeque urbes dextram sinuantis in undam
usque canes ad, Scylla, tuos avidamque Charybdin.
hac ubi se primum porta mare fudit, aperto
enatat Ionio laxasque vagatur in undas
et, prius ut, laeva se fundens circuit omnem
Italiam, Hadriaco mutatum nomina ponto,
Eridanique bibit fluctus fertque aequore lembum
Ilyricum Epirumque lavat claramque Corinthum
et Peloponnesi patulas circumvolat oras;
rursus et in laevum refluit vastoque recessu
Thessaliae fines et Achaica praeterit arva.
hinc penitus invenisque fretum mersaeque puellae
truditur invitum, faucesque Propontis aperto
Euxino iniungit ponto Maeotis et undis,
quae tergo coniuncta manet fontemque ministrat.
inde ubi in angustas revocatus navita fauces
Hellespontiacis iterum se fluctibus effert,
Icarium Aegaeumque secat laevaque nitentis
miratur populos Asiae totidemque tropaea
quot loca et innumeras gentes Taurumque minantem
fluctibus et Cilicum populos Syriamque perustam
ingentique sinu fugientis aequora terras,
L4[O] donec in Aegyptum redeunt curvata per undas
litora Niliacis iterum morientia ripis.
haec medium terris circumdat linea pontum
atque his undarum tractum constringit harenis.
mille iacent mediae diffusa per aequora terrae.
Sardiniam in Libyco signant vestigia plantae,
Trinacria Italia tantum praecisa recessit,
adversa Euboicos miratur Graecia montes,
Aegaeis Crete civem sortita Tonantem
◆ Aegyptique Cypros pulsatur fluctibus amnis.
{...} totque minore solo tamen emergentia ponto
litora et aequa illis, Cycladas Delonque Rhodonque
Aulidaque et Tenedum vicinaque Corsica terris
litora Sardiniae primumque intrantis in orbem
Oceani victricem Ebusum et Balearica rura,
innumeri surgunt scopuli montesque per altum.
  nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit
faucibus abruptis orbem; nam litora plura
inpulit oceano Phorcus, sed montibus altis
est vetitus totam ne vinceret aequore terram.
namque inter Borean ortumque aestate nitentem
in longum angusto penetrabilis aequore fluctus
pervenit et patulis tum demum funditur arvis
Caspiaque Euxini similis facit aequora ponti.
altera sub medium solem duo bella perinde
34 (31C) intulit Oceanus terris. nam Persica fluctus
arva tenet, titulum pelagi praedatus ab isdem
quae rigat ipse locis, latoque infunditur orbe.
nec procul in mollis Arabas terramque ferentem
delicias variaeque novos radicis odores
leniter adfundit gemmantia litora pontus,
et terrae mare nomen habet. media illa duobus. {...}
quondam Carthago regnum sortita sub armis,
ignibus Alpinas cum contudit Hannibal arces
fecit et aeternum Trebiam Cannasque sepulcris
obruit et Libyam Latias infudit in urbes.
huc varias pestes diversaque monstra ferarum
congessit bellis natura infesta futuris.
horrendos angues habitataque membra veneno
et mortis pastu viventia, crimina terrae,
et vastos elephantas habet, saevosque leones
in poenas fecunda suas parit horrida tellus
et portentosos cercopum ludit in ortus
ac sterili peior siccas infestat harenas,
donec ad Aegypti ponat sua iura colonos.
inde Asiae populi divesque per omnia tellus:
auratique fluunt amnes gemmisque relucet
pontus, odoratae spirant medicamina silvae:
India notitia maior, Parthique vel orbis
alter, et in caelum surgentis moenia Tauri
totque illum circa diverso nomine gentes L3[I]
ad Tanain Scythicis dirimentem fluctibus orbes
Maeotisque lacus Euxinique aspera ponti.
[aequora et extremum Propontidos Hellespontum.]
hanc Asiae metam posuit natura potentis.
quod superest Europa tenet, quae prima natantem
7 (7C) fluctibus excepitque Iovem taurumque resolvit,
ponere passa suos ignis, onerique iugavit.
ille puellari donavit nomine litus
et monumenta sui titulo sacravit amoris.
maxima terra viris et fecundissima doctis
artibus: in regnum florentes oris Athenae;
Sparta manu, Thebae divis, et rege vel uno
9 princeps Pella domus, Troiani gratia belli;
Thessalia Epirosque potens vicinaque ripis
Illyris, et Threce Martem sortita colonum,
et stupefacta suos inter Germania partus;
Gallia per census, Hispania maxima bellis;
Itaha in summa, quam rerum maxima Roma
inposuit terris caeloque adiungitur ipsa.
  hos erit in fines orbis pontusque vocandus,
quem deus in partes et singula dividit astra
ac sua cuique dedit tutelae regna per orbem
et proprias gentes atque urbes addidit altas,
in quibus adsererent praestantes sidera vires.

ac, velut humana est signis discripta figura,
et, quamquam communis eat tutela per omne
corpus, et in proprium divisis artubus exit
(namque Aries capiti, Taurus cervicibus haeret,
bracchia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
te scapulae, Nemeace, vocant teque ilia, Virgo,
Libra colit clunes et Scorpius inguine regnat,
et femina Arquitenens, genua et Capricornus amavit,
cruraque defendit Iuvenis, vestigia Pisces),
sic alias aliut terras sibi vindicat astrum.
idcirco in varias leges variasque figuras
dispositum genus est hominum, proprioque colore
formantur gentes, sociataque iura per artus
materiamque parem privato foedere signant.
flava per ingentes surgit Germania partus,
Gallia vicino minus est infecta rubore,
asperior solidos Hispania contrahit artus.
Martia Romanis urbis pater induit ora
Gradiuumque Venus miscens bene temperat artus,
perque coloratas subtilis Graecia gentes
gymnasium praefert vultu fortisque palaestras,
et Syriam produnt torti per tempora crines.
Aethiopes maculant orbem tenebrisque figurant
perfusas hominum gentes; minus India tostos
progenerat mediumque facit moderata tenorem;
L3[O] iam propior tellusque natans Aegyptia Nilo
lenius inriguis infuscat corpora campis.
Phoebus harenosis Afrorum pulvere terris
exsiccat populos, et Mauritania nomen
oris habet titulumque suo fert ipsa colore.
adde sonos totidem vocum, totidem insere linguas
et mores pro sorte pares ritusque locorum;
adde genus proprium simili sub semine frugum
et Cererem varia redeuntem messe per urbes
◆ nec paribus siliquas referentem viribus omnis,
nec te, Bacche, pari donantem munere terras
atque alias aliis fundentem collibus uvas,
cinnama nec totis passim nascentia campis;
diversas pecudum facies propriasque ferarum
et duplici clausos elephantas carcere terrae.
quot partes orbis, totidem sub partibus orbes,
ut certis discripta nitent regionibus astra
perfunduntque suo subiectas aere gentes.
Laniger in medio sortitus sidera mundo,
Cancrum inter gelidumque Caprum per tempora veris,
adserit in vires pontum quem vicerat ipse,
virgine delapsa cum fratrem ad litora vexit
et minui deflevit onus dorsumque levari.
illum etiam venerata colit vicina Propontis
et Syriae gentes et laxo Persis amictu
35 (32C) vestibus ipsa suis haerens Nilusque tumescens
in Cancrum et tellus Aegypti iussa natare.
Taurus habet Scythiae montis Asiamque potentem
et molles Arabas, silvarum ditia regna.
Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus
sub Geminis te, Phoebe, colit; vos Thracia, fratres,
ultimus et sola vos tranans colit Indica Ganges.
ardent Aethiopes Cancro, cui plurimus ignis:
hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeaee, potiris
Idaeae matris famulus regnoque feroci
Cappadocum Armeniaeque iugis; Bithynia dives
te colit et Macetum tellus, quae vicerat orbem.
Virgine sub casta felix terraque marique
est Rhodos, hospitium recturi principis orbem,
tumque domus vere Solis, cui tota sacrata est,
cum caperet lumen magni sub Caesare mundi;
Ioniae quoque sunt urbes et Dorica rura,
Arcades antiqui celebrataque Caria fama.
quod potius colat Italiam, si seligat, astrum
quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
designat summas et iniquum separat aequo,
tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesque?
Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
orbis et inperium retinet discrimina rerum
lancibus et positas gentes tollitque premitque,
qua genitus Caesar melius nunc condidit urbem L2[I]
et propriis frenat pendentem nutibus orbem.
inferius victae sidus Carthaginis arces
et Libyam Aegyptique latus donataque rura
Cyrenes lacrimis radicis Scorpius acris
eligit, Italiaeque tamen respectat ad undas
8 (8C) Sardiniamque tenet fusasque per aequora terras.
Gnosia Centauro tellus circumdata ponto
paret, et in geminum Minois filius astrum
ipse venit geminus. celeris hinc Creta sagittas
adserit intentosque imitatur sideris arcus.
insula Trinacriae fluitantem ad iura sororem
subsequitur Creten sub eodem condita signo,
10 proxumaque Italiae tenui divisa profundo
ora paris sequitur leges nec sidere rupta est.
tu, Capricorne, regis quidquid sub sole cadente
est positum gelidamque Helicen quod tangit ab illo,
Hispanas gentes et quot fert Gallia dives;
teque feris dignam tantum, Germania, matrem
adserit ambiguum sidus terraeque marisque
aestibus adsiduis pontum terrasque sequentem.
sed Iuvenis nudos formatus mollior artus
Aegyptum ad tepidam Tyriasque recedit in arces
et Cilicum gentis vicinaque Caribus arva.
Piscibus Euphrates datus est, ubi ab his ope sumpta

cum fugeret Typhona Venus subsedit in undis,
 magna iacet tellus magnis circumdata ripis
 Parthis et a Parthis domitae per saecula gentes,
Bactraque et Aethiopes, Babylon et Susa Ninosque
nominaque innumeris vix conplectenda figuris.
et Tigris et rubri radiantia litora ponti.
  sic divisa manet tellus per sidera cuncta,
e quibus in proprias partes sunt iura trahenda;
namque eadem, quae sunt signis, commercia servant,
utque illa inter se coeunt odioque repugnant,
nunc adversa polo, nunc et coniuncta trigono,
quaeque alia in varios adfectus causa gubernat,
sic terrae terris respondent, orbibus orbes,
litora litoribus, regnis contraria regna;
sic erit et sedes fugienda petendaque cuique,
sic speranda fides, sic et metuenda pericla,
ut genus in terram caelo descendit ab alto.
  percipe nunc etiam quae sint ecliptica Graio
nomine, quod certos quasi delassata per annos
non numquam cessant sterili torpentia motu.
scilicet inmenso nihil est aequale sub aevo
perpetuosque tenet flores unumque tenorem,
mutantur sed cuncta die variantque per annos;
et fecunda suis subsistunt frugibus arva
continuosque negant partus effeta creando,
L2[O] rursus quae fuerant steriles ad semina terrae
post nova sufficiunt nullo mandante tributa.
concutitur tellus validis conpagibus haerens
subducitque solum pedibus; natat orbis in ipso
et vomit Oceanus pontum sitiensque resorbet
nec sese ipse capit. sic quondam merserat urbes,
humani generis cum solus constitit heres
Deucalion scopuloque orbem possedit in uno.
nec non, cum patrias Phaethon temptavit habenas,
✦ arserunt gentes timuitque incendia caelum
fugeruntque novas ardentia sidera flammas
atque uno timuit condi natura sepulcro.
in tantum longo mutantur tempore cuncta
atque iterum in semet redeunt. sic tempore certo
signa quoque amittunt vires sumuntque receptas.
causa patet, quod, Luna quibus defecit in astris
orba sui fratris noctisque inmersa tenebris,
cum medius Phoebi radios intercipit orbis
nec trahit adsuetum quo fulget Delia lumen,
haec quoque signa suo pariter cum sidere languent
incuruata simul solitoque exempta vigori
et **velut elatam** Phoeben in funere lugent.
ipsa docet titulo se causa: ecliptica signa
dixere antiqui. pariter sed bina laborant,
nec vicina loco sed quae contraria fulgent,
36 (33C) sicut Luna suo tum tantum deficit orbe
cum Phoebum adversis currentem non videt astris.
nec tamen aequali languescunt tempore cuncta,
sed modo in affectus totus producitur annus,
nunc breuius lassata manent, nunc longius astra
exceduntque suo Phoebeia tempora casu
atque, ubi perfectum est spatium quod cuique dicatur
inpleruntque suos certa statione labores
bina per adversum caelum fulgentia signa,
tum vicina labant ipsis haerentia casu,
quae prius in terras veniunt terrasque relinquunt,
sidereo non ut pugnet contrarius orbi
sed, qua mundus agit cursus, inclinet et ipse,
amissasque negant vires, nec munera tanta
nec similis reddunt noxas. locus omnia vertit.
  sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat
spemque timor tollit prohibetque a limine caeli?
'conditur en ' inquit 'vasto natura recessu
mortalisque fugit visus et pectora nostra,
nec prodesse potest quod fatis cuncta reguntur,
cum fatum nulla possit ratione videri.'
quid iuvat in semet sua per convicia ferri
et fraudare bonis, quae nec deus invidet ipse,
quosque dedit natura oculos deponere mentis?
perspicimus caelum, cur non et munera caeli? {...} **L1[I]**
inque ipsos penitus mundi descendere census
seminibusque suis tantam componere molem
et partum caeli sua per nutricia ferre
extremumque sequi pontum terraeque subire
pendentis tractus et toto vivere in orbe
9 (9C) quanta et pars superet rationem discere noctis.
iam nusquam natura latet; pervidimus omnem
et capto potimur mundo nostrumque parentem
pars sua perspicimus genitique accedimus astris.
an dubium est habitare deum sub pectore nostro
in caelumque redire animas caeloque venire,
utque sit ex omni constructus corpore mundus
11 aeris atque ignis summi terraeque marisque
hospitium menti totum quae infussa gubernet,
sic esse in nobis terrenae corpora sortis
sanguineasque animas animo, qui cuncta gubernat
dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
si possunt homines, quibus est et mundus in ipsis
exemplumque dei quisque est in imagine parva?
an cuiquam genitos, nisi caelo, credere fas est
esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
in terra vel mersa vadis, vel in aere pendent,
omnibus una quies venter |{...}| censumque per artus,
et, quia consilium non est, et lingua remissa.

unus in inspectus rerum viresque loquendi
ingeniumque capax variasque educitur artes
hic partus, qui cuncta regit: secessit in urbes,
edomuit terram ad fruges, animalia cepit
inposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
erectus capitis victorque ad sidera mittit
sidereos oculos propiusque adspectat Olympum
inquiritque Iovem; nec sola fronte deorum
contentus manet, et caelum scrutatur in alvo
cognatumque sequens corpus se quaerit in astris.
huic in tanta fidem petimus, quam saepe volucres
accipiunt trepidaeque suo sub pectore fibrae.
an minus est sacris rationem ducere signis
quam pecudum mortes aviumque adtendere cantus?
atque ideo faciem caeli non invidet orbi
ipse deus vultusque suos corpusque recludit
voluendo semper seque ipsum inculcat et offert,
ut bene cognosci possit doceatque videntis,
qualis eat, cogatque suas attendere leges.
ipse vocat nostros animos ad sidera mundus
nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
nec contemne tuas quasi parvo in corpore vires:
quod valet, inmensum est. sic auri pondera parvi
exuperant pretio numerosos aeris acervos;
L1[O] sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est;
parvula sic totum pervisit pupula caelum,
quoque vident oculi minimum est, cum maxima cernant;
sic animi sedes tenui sub corde locata
per totum angusto regnat de limite corpus.
materiae ne quaere modum, sed perspice vires,
quas ratio, non pondus, habet: ratio omnia vincit.
ne dubites homini divinos credere visus,
iam facit ipse deos mittitque ad sidera numen,
maius et Augusto crescet sub principe caelum.

HIC alius finisset iter signisque relatis
quis adversa meant stellarum numina quinque
quadriiugis et Phoebus equis et Delia bigis
non ultra struxisset opus, caeloque rediret
ac per descensum medios percurreret ignes
Saturni, Iovis et Martis Solisque, sub illis
post Venerem et Maia natum te, Luna, vagantem.
me properare etiam mundus iubet omnia circum
sidera vectatum toto decurrere caelo,
cum semel aetherios aussus conscendere currus
summum contigerim sua per fastigia culmen.
hinc vocat Orion, magni pars maxima caeli,
et ratis heroum, quae nunc quoque navigat astris,
Fluminaque errantis late sinuantia flexus
et biferum Cetus squamis atque ore tremendo

37 Hesperidumque vigil custos et divitis auri
et Canis in totum portans incendia mundum
araque divorum, cui votum soluit Olympus;
illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos
Heniochusque memor currus plaustrique Bootes
atque Ariadnaeae caelestia dona coronae
victor et inisae Perseus cum falce Medusae
Andromedanque necans genitor cum coniuge Cepheus,
quaque volat stellatus Equus celerique Sagittae
Delphinus certans et Iuppiter alite tectus,
ceteraque in toto passim labentia caelo.
quae mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
quid valeant ortu, quid cum merguntur in undas,
et quota de bis sex astris pars quaeque reducat.
[ab stellis proprias vires et tempora rerum
constituit magni quondam fabricator Olympi.]
vir gregis et ponti victor, cui parte relicta
nomen onusque dedit nec pelle inmunis ab ipsa,
Colchidis et magicas artes qui visere Iolcon
Medeae iussit movitque venena per orbem,
nunc quoque vicinam puppi, ceu naviget, Argo
a dextri lateris ducit regione per astra.
sed tum prima suos puppis consurgit in ignis
quattuor in partis cum Corniger extulit ora.
illa quisquis erit terris oriente creatus
rector erit puppis clavoque immobilis haerens
mutabit pelago terras ventisque sequetur
fortunam totumque volet transnare profundum
classibus atque alios menses altumque videre
Phasin et in cautes Tiphyn superare trementem.
tolle sitos ortus hominum sub sidere tali,
10 sustuleris bellum Troiae classemque solutam
sanguine et adpulsam terris; non invehet undis
Persida nec pelagus Xerxes facietque tegetque;
versa Syracusis Salamis non merget Athenas
Punica nec toto fluitabunt aequore rostra
Actiacosque sinus inter suspensus utrimque
orbis et in ponto caeli fortuna natabit.
12 his ducibus caeco ducuntur in aequore classes
et coit ipsa sibi tellus totusque per usus
diversos rerum ventis arcessitur orbis.
sed decuma lateris surgens de parte sinistri
maximus Orion magnumque amplexus Olympum,
quo fulgente super terras caelumque trahente
ementita diem nigras nox contrahit alas,
sollertis animos, velocia corpora finget
atque agilem officio mentem curasque per omnis
indelassato properantia corda vigore.
instar erit populi totaque habitabit in urbe
44 limina pervolitans unumque per omnia verbum

Manilius
Astro

mane salutandi portans conmunis amicus.
sed, cum se terris Aries ter quinque peractis
partibus extollit, primum iuga tollit ab undis
Heniochus clivoque rotas convellit ab imo,
qua gelidus Boreas aquilonibus instat acutis.
ille dabit proprium studium caeloque retentas
quas prius in terris agitator amaverat artes:
stare levi curru moderantem quattuor ora
spumigeris frenata lupis et flectere equorum
praevalidas vires ac torto stringere guro;
at, cum laxato fugerunt cardine claustra,
exagitare feros pronumque anteire volantis
vixque rotis levibus summum contingere campum
vincentem pedibus ventos, vel prima tenentem
agmina in oblicum cursus agitare malignos
obstantemque mora totum praecludere circum,
vel medium turbae nunc dextros ire per orbes
fidentem campo, nunc meta currere acuta
spemque sub extremo dubiam suspendere casu.
nec non alterno desultor sidere dorso
quadrupedum et stabilis poterit defigere plantas
perque volabit equos ludet per terga volantum;
aut solo vectatus equo nunc arma movebit,
nunc leget in longo per cursum praemia circo.
quidquid de tali studio formatur habebit.
hinc mihi Salmoneus (qui caelum imitatus in orbe,
pontibus inpositis missisque per aera quadrigis
expressisse sonum mundi sibi visus et ipsum
admovisse Iovem terris, dum fulmina fingit
sensit, et inmissos ignes super ipse secutus
morte Iovem didicit) generatus possit haberi.
hoc genitum credas de sidere Bellerophonten
inposuisse viam mundo per signa volantem,
cui caelum campus fuerat terraeque fretumque
sub pedibus, non ulla tulit vestigia cursus.
his erit Heniochi surgens tibi forma notanda.
cumque decem partis Aries duplicaverit ortus
incipient Haedi tremulum producere mentum
hirtaque tum demum terris promittere terga 3
qua dexter Boreas spirat. ne crede severae
frontis opus signi, strictosque hinc ora Catones
abruptumque pari Torquatum et Horatia facta.
maits onus signo est, Haedis nec tanta petulcis
conveniunt: levibus gaudent lascivaque signant
pectora et in lusus faciles agilemque vigorem
desudant; vario ducunt in amore iuventam;
in vulnus numquam virtus sed saepe libido
inpellit, turpisque emitur vel morte voluptas;
et minimum cecidisse malum est, quia crimine vincunt.
nec non et cultus pecorum nascentibus addunt
pastoremque suum generant, cui fistula collo
haereat et voces alterna per oscula ducat.
sed, cum bis denas augebit septima partes
Lanigeri, surgent Hyades. quo tempore natis
nulla quies placet, in nullo sunt otia fructu,
sed populum turbamque petunt rerumque tumultus.
seditio clamorque iuvat, Gracchosque tenentis
rostra volunt Montemque Sacrum rarosque Quirites;
pacis bella probant curaeque alimenta ministrant.
inmundosque greges agitant per sordida rura;
et fidum Laertiadae genuere syboten.
hos generant Hyades mores surgentibus astris.
ultima Lanigeri cum pars excluditur orbis,
quae totum ostendit terris atque eruit undis,
Olenie servans praegressos tollitur Haedos
egelido stellata polo, qua dextera pars est,
officio magni mater Iovis. illa Tonanti
fida alimenta dedit pectusque inplevit hiantis
lacte suo, dedit et dignas ad fulmina vires.
hinc trepidae mentes tremebundaque corda creantur
suspensa ad strepitus levibusque obnoxia causis.
his etiam ingenita est visendi ignota cupido,
ut nova per montis quaerunt arbusta capellae
semper et ulterius pascentes tendere gaudent.
Taurus, in aversos praeceps cum tollitur ortus,
sexta parte sui certantes luce sorores
Pleiadas ducit. quibus aspirantibus almam
in lucem eduntur Bacchi Venerisque sequaces
perque dapes mensasque super petulantia corda
et sale mordaci dulcis quaerentia risus.
illis cura sui cultus frontisque decorae
semper erit: tortos in fluctum ponere crines
aut vinclis revocare comas et vertice denso
fingere et adpositis caput emutare capillis
pumicibusque cavis horrentia membra polire
atque odisse virum teretisque optare lacertos.
femineae vestes, nec in usum tegmina plantis
sed speciem, fictique placent ad mollia gressus.
naturae pudet, atque habitat sub pectore caeco
ambitio, et morbum virtutis nomine iactant.
semper amare parum est: cupient et amare videri.
iam vero Geminis fraterna ferentibus astra
in caelum summoque natantibus aequore ponti
septima pars Leporem tollit. quo sidere natis
vix alas natura negat volucrisque meatus:
tantus erit per membra vigor referentia ventos.
ille prius victor stadio quam missus abibit;
ille cito motu rigidos eludere caestus,
nunc exire levis missas nunc mittere palmas,
ille pilam celeri fugientem reddere planta
et pedibus pensare manus et ludere fulcro

EXCLUDED:

263a ecfingetque suum sidus similesque coronas
263b Cnosiacae faciet; calamosque in mutua pressos
278a dives erat census saturatis gentibus olim
278b argenti venis aurique latentibus orbi)
423a conspicuus franget spumanti limite pontum
424a [et senibus viresonabit aqua nunc aequore mersas]

AS IF INTERLEAVED

language: Latin (SILVER AGE)
base text: A. E. Housman (1930)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

This **UNRESTRICTED INTERLEAVABLE LAYOUT** of this **PUBLIC DOMAIN TEXT** is available for free at ARCHIVE.ORG (LINK).

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 745 lines 2.0

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

2

MANILIUS

ASTRONOMICA

BOOK 5

PREVIEW
Book 1

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

5

PRINT:
46 to **54**

HOUSMAN'S EDITION
IN PUBLIC DOMAIN IN 2028